

COLONIAL / SOURCES

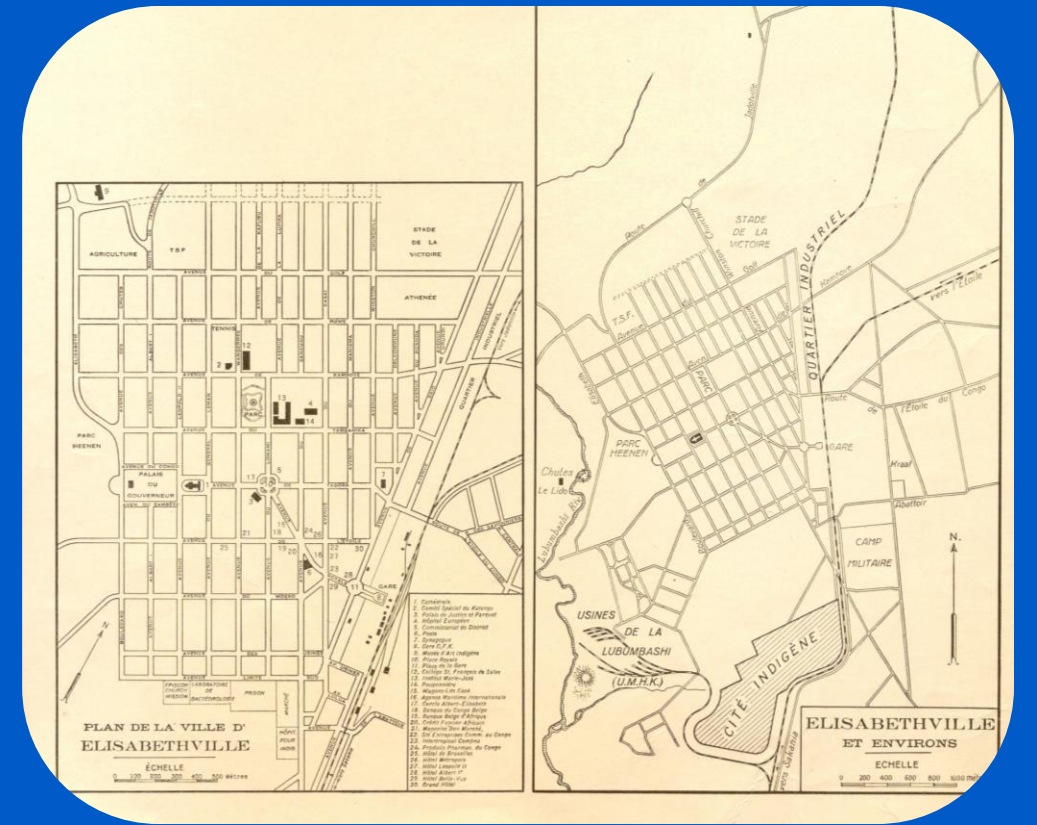


Enquête bij leerkrachten secundair onderwijs naar lesgeven over kolonisering en dekolonisering (2024-25)





4, rue Jean Stas
Bruxelles
Benoit Couprie
Porte Louise



Colonial Sources

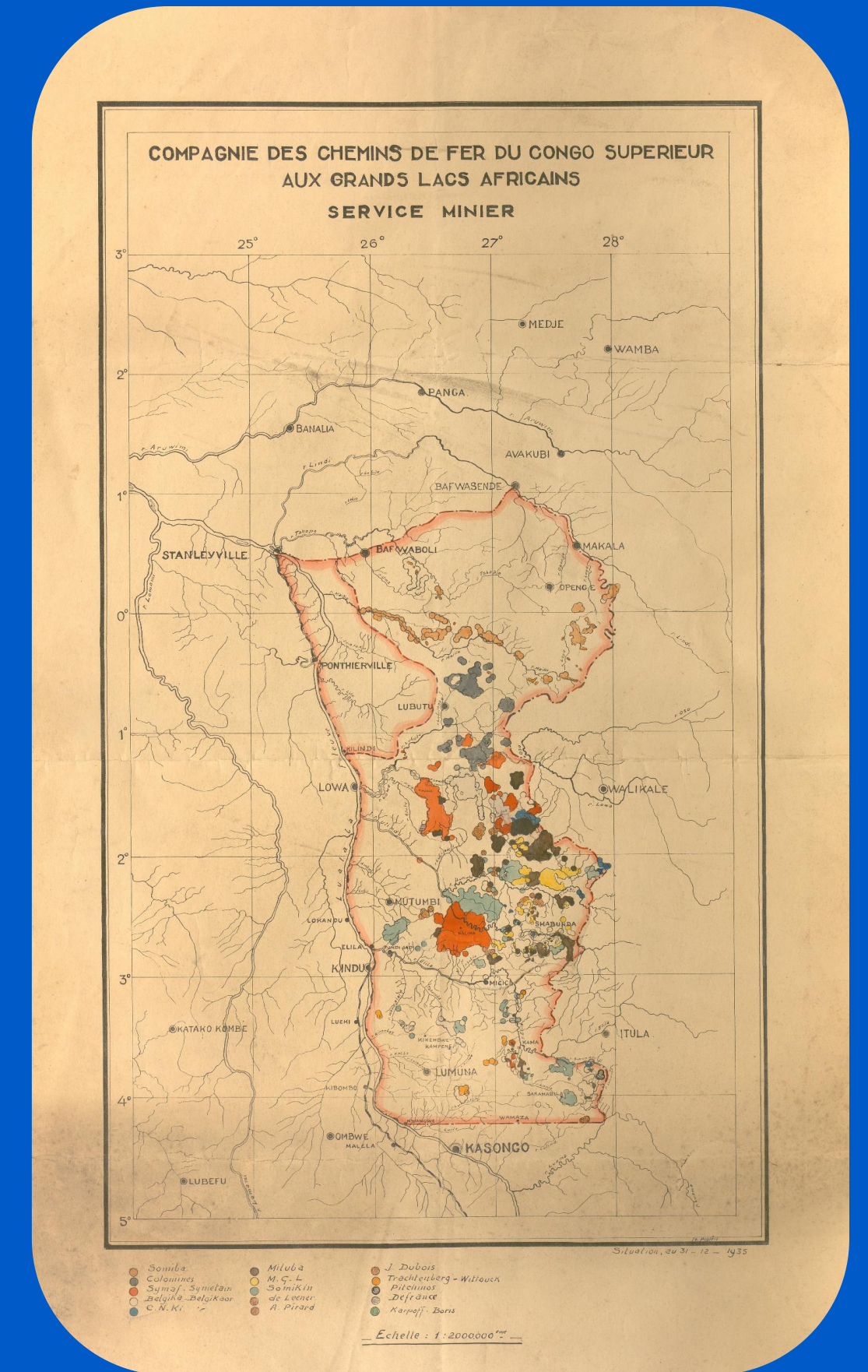
Het Rijksarchief en het AfricaMuseum ontwikkelen pedagogische dossiers over (de)kolonisering op basis van archiefbronnen uit hun collecties. In 2024-25 voerden ze een **bevraging** uit bij Belgische leerkrachten uit het Nederlandstalig en Franstalig middelbaar onderwijs.

Doel enquête ?

Houvast voor ontwikkeling
pedagogische dossiers

① In kaart brengen huidige **lespraktijken**:
lestijd, cases, thema's, leermiddelen en
historische bronnen.

② Identificeren van voorkeuren en **noden**
van leerkrachten en leerlingen.



Methode

- Online survey: ca. 15'
- Leerkrachten **secundair onderwijs** (Nederlands- en Franstalig)
- **Verspreiding** via: eigen kanalen, leerkrachtenverenigingen, onderwijskoepels, pedagogisch begeleiders, lerarenopleidingen, educatieve initiatieven, alumniverenigingen, etc.
- **n = 98 respondenten**
 - 46 Nederlandstalig
 - 52 Franstalig



Bevraging Nederlandstalig onderwijs (NL)

n = 46



Bevraging Franstalig onderwijs (FR)

n = 52

98 respondenten

Kernbevindingen

Curriculum

Thema's kolonisering en dekolonisering vooral behandeld in 3de graad (jaar 5 en 6). Gemiddeld meerdere lessen voorzien voor elk thema.

3de graad

Casussen

Élke leerkracht behandelt casus van koloniaal verleden van DR Congo. Geschiedenissen van Burundi en Rwanda komen relatief weinig aan bod.

Congo

Thema's

(De)kolonisering wordt a.d.h.v. diverse thema's kritisch benaderd. Het perspectief van de gekoloniseerde bevolking zelf is minder aanwezig.

Multiperspectiviteit

Historische bronnen

Foto's, kaarten en speeches zijn de meest gebruikte historische bronnen. Grote vraag bij leerkrachten naar gebruik van bronnen van de koloniale overheid.

Bronnen overheid

Online lesmateriaal

Een deel van het bestaande online aanbod educatief materiaal over (de)kolonisering is niet gekend bij sommige leerkrachten.

Lacune kennis

Werkvorm

Meerderheid leerkrachten gebruikt actieve werkvormen of is bereid deze te hanteren (individueel werk of groepswork).

Activerend leren

Profiel

Deel I

Praktijk

Deel II

Noden

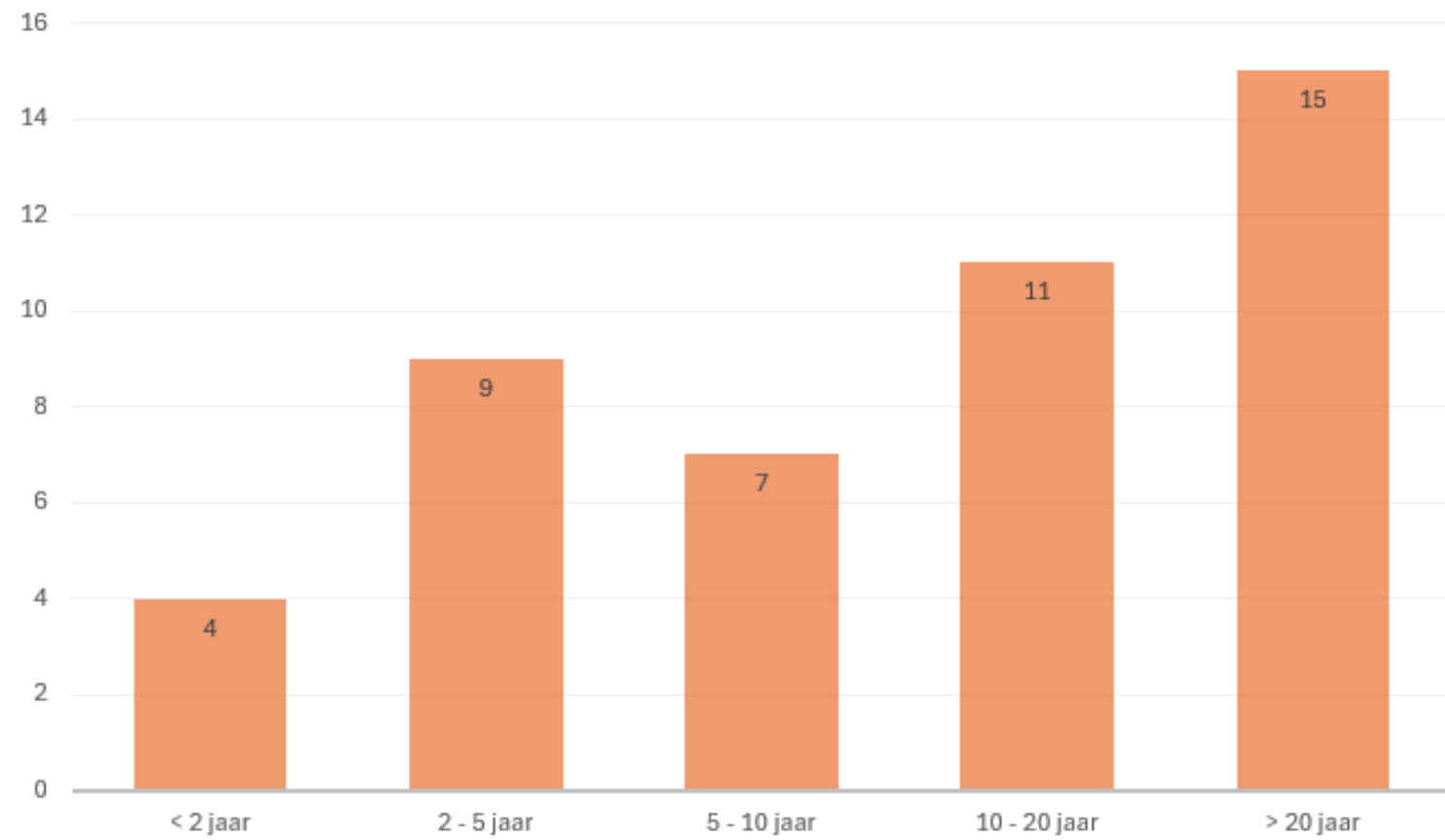
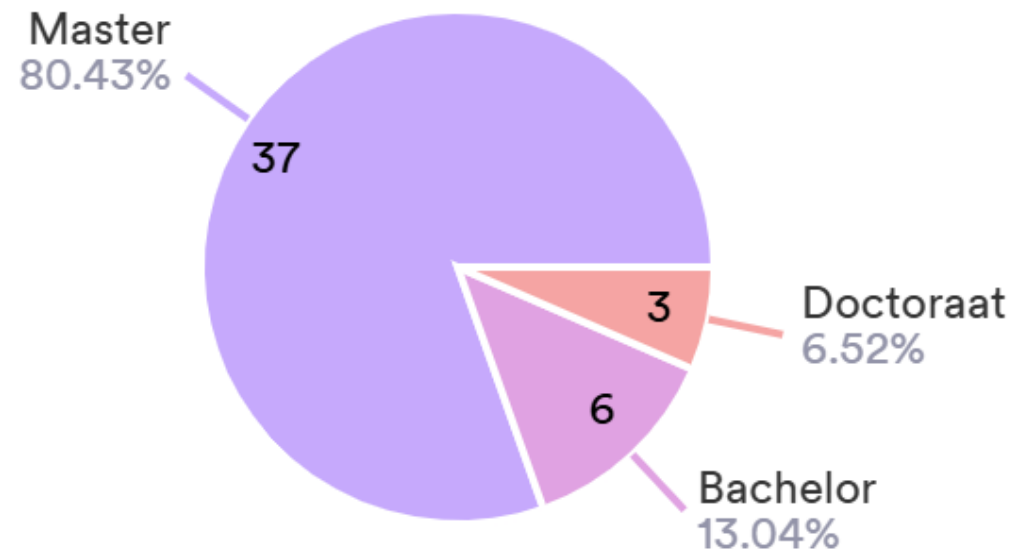
Deel III

Rellen Leopoldstad, 1959 (ARA2, Ministerie van Koloniën, Afrikaans Bestuur, Koloniale veiligheid, Album Soleco II)

Deel I

PROFIEL

n = 46

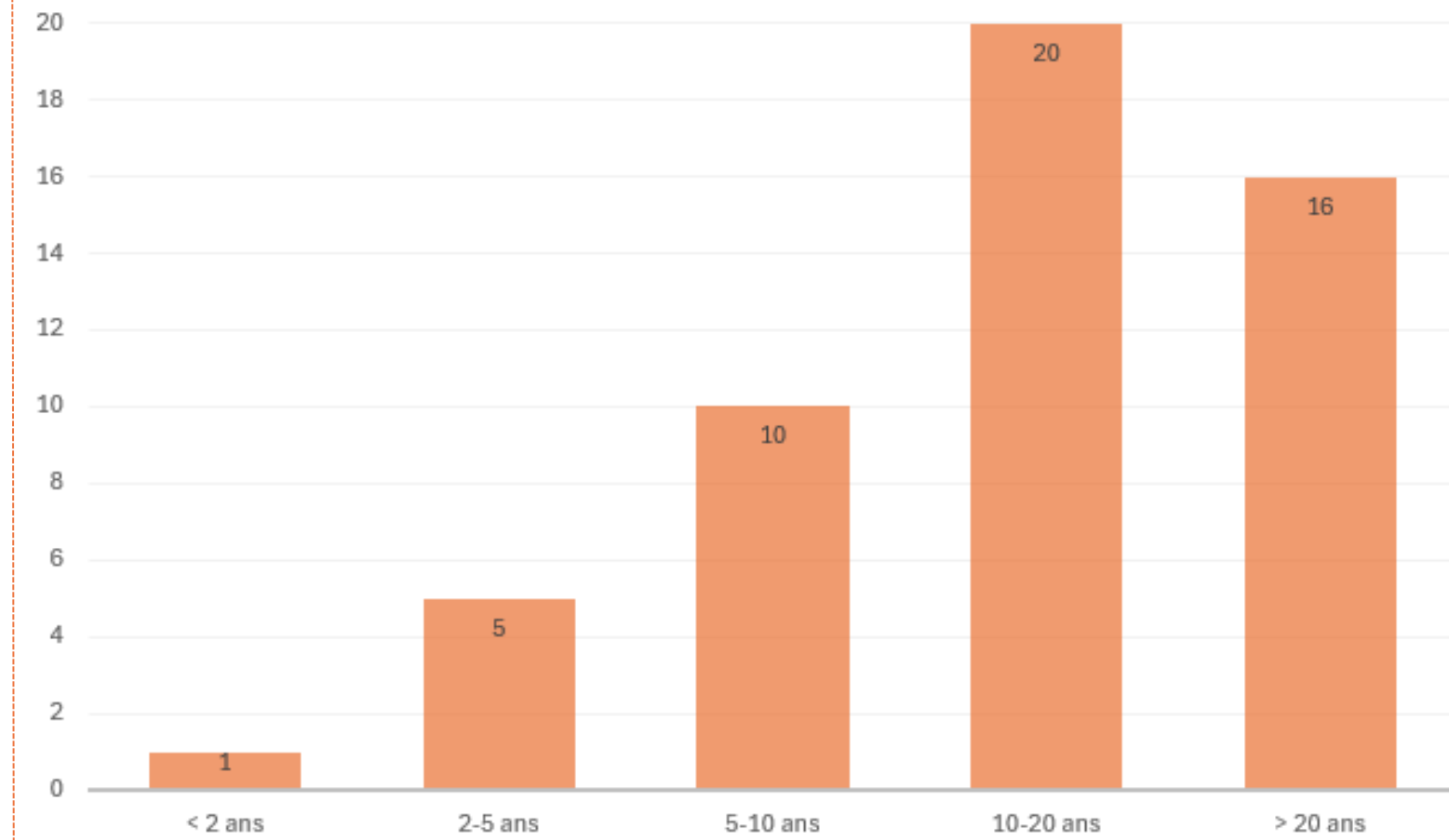
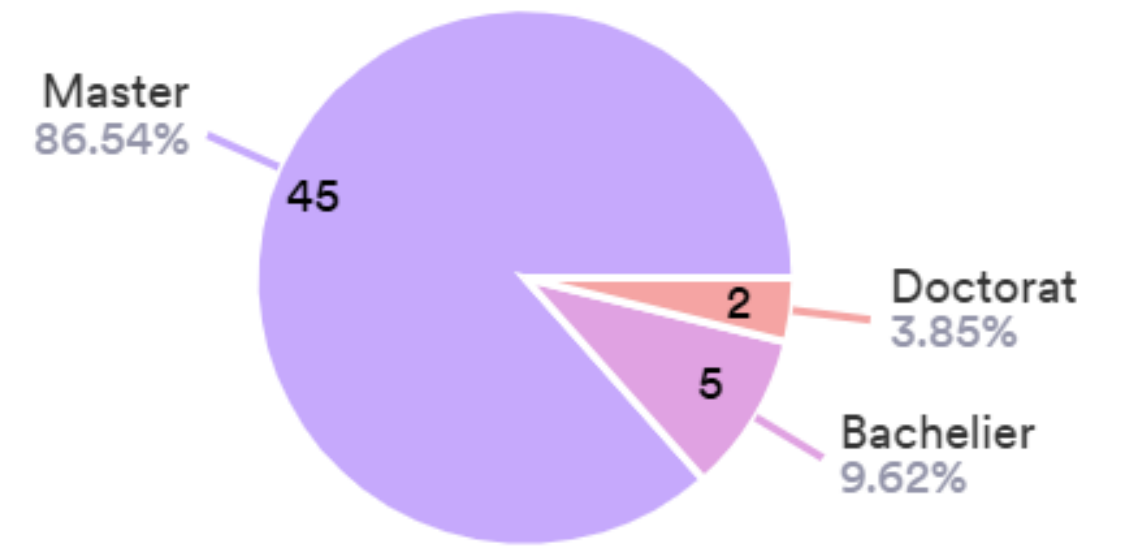


PROFIEL LEER-KRACHTEN

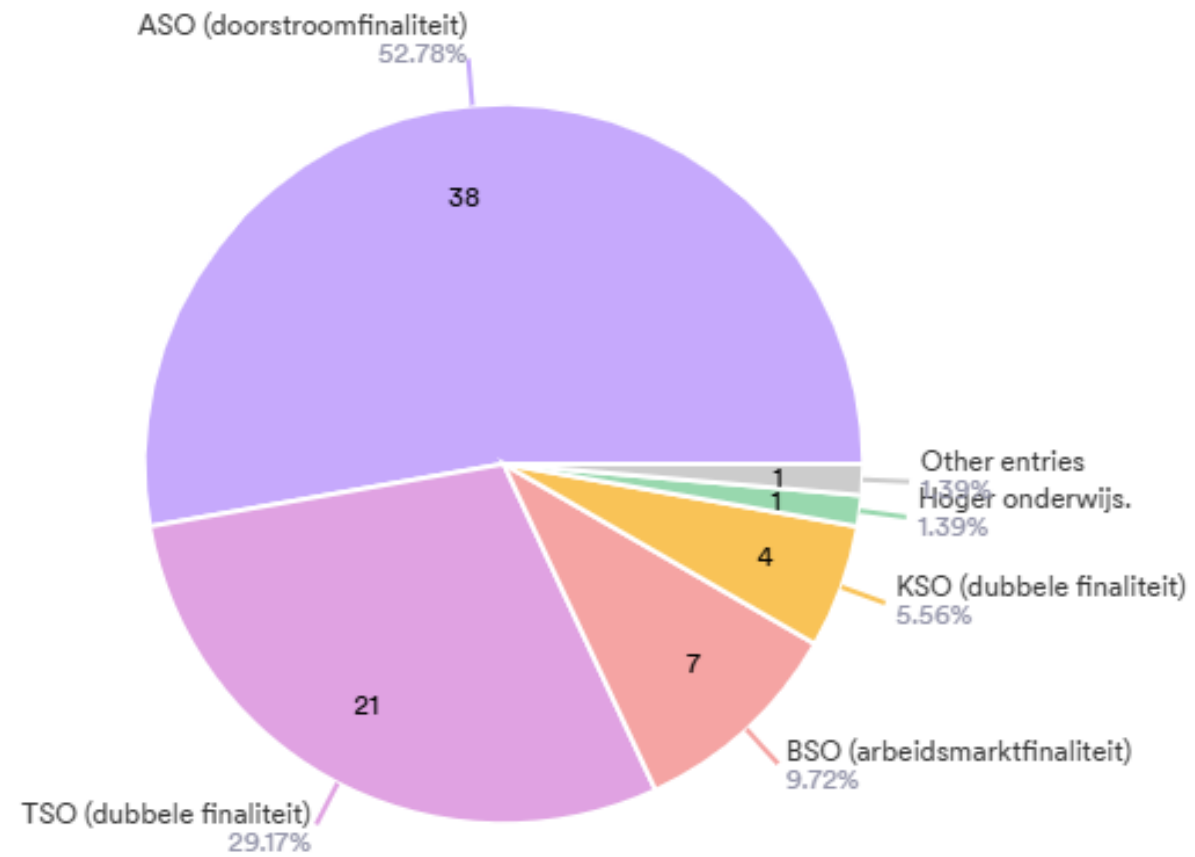
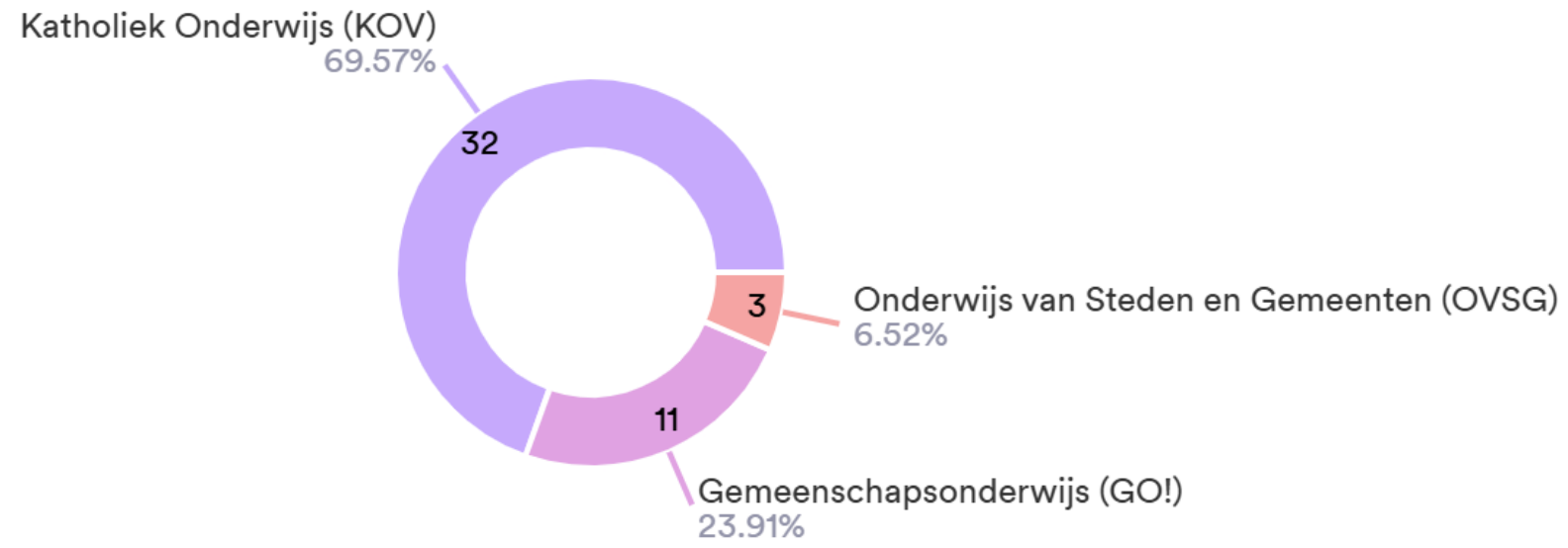
Opleiding

Jaren ervaring

n = 52



n = 46

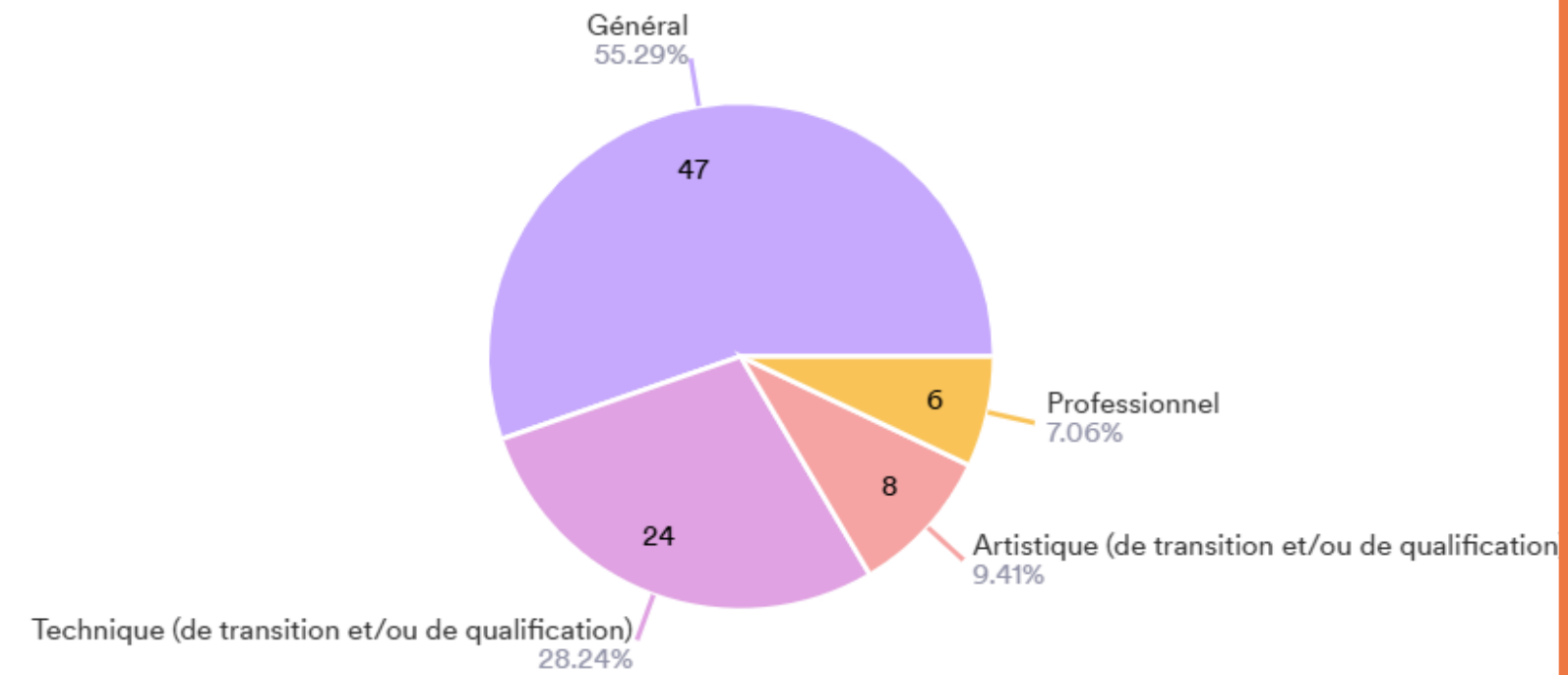
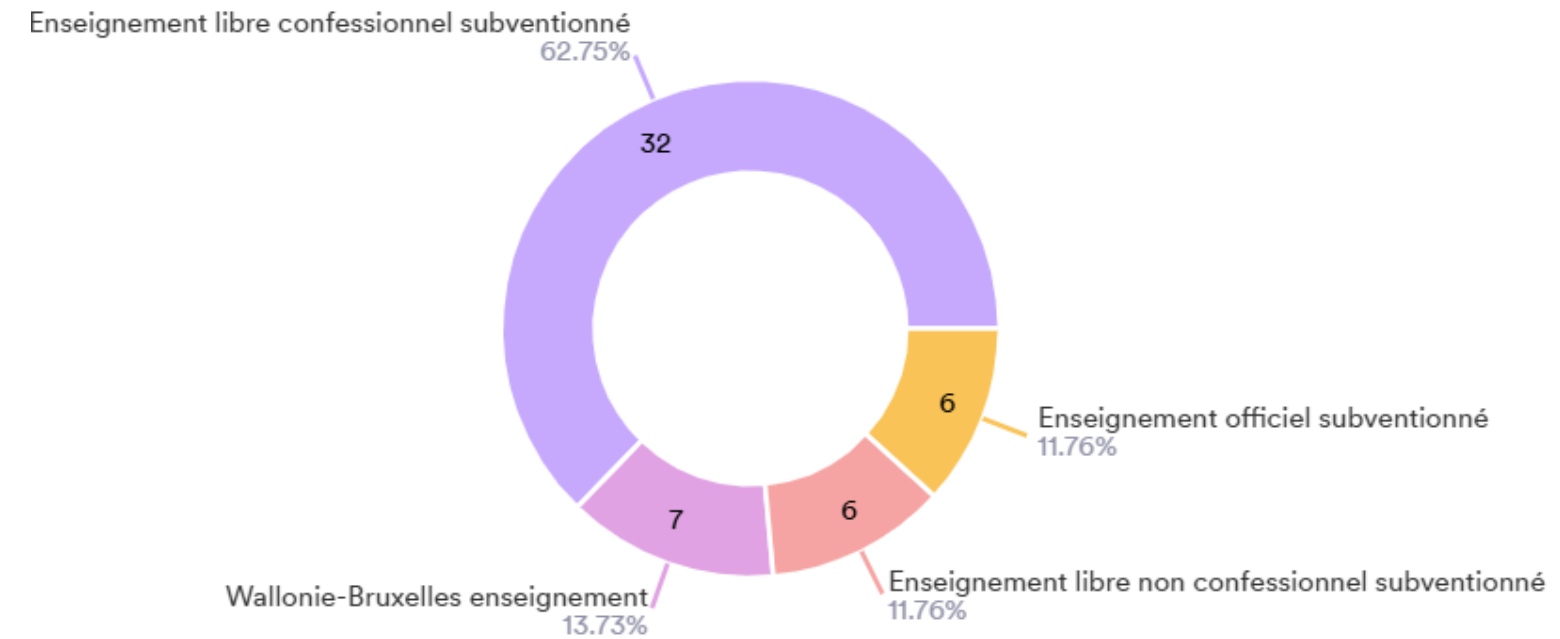


PROFIEL LEERKRACHTEN

Net / koepel

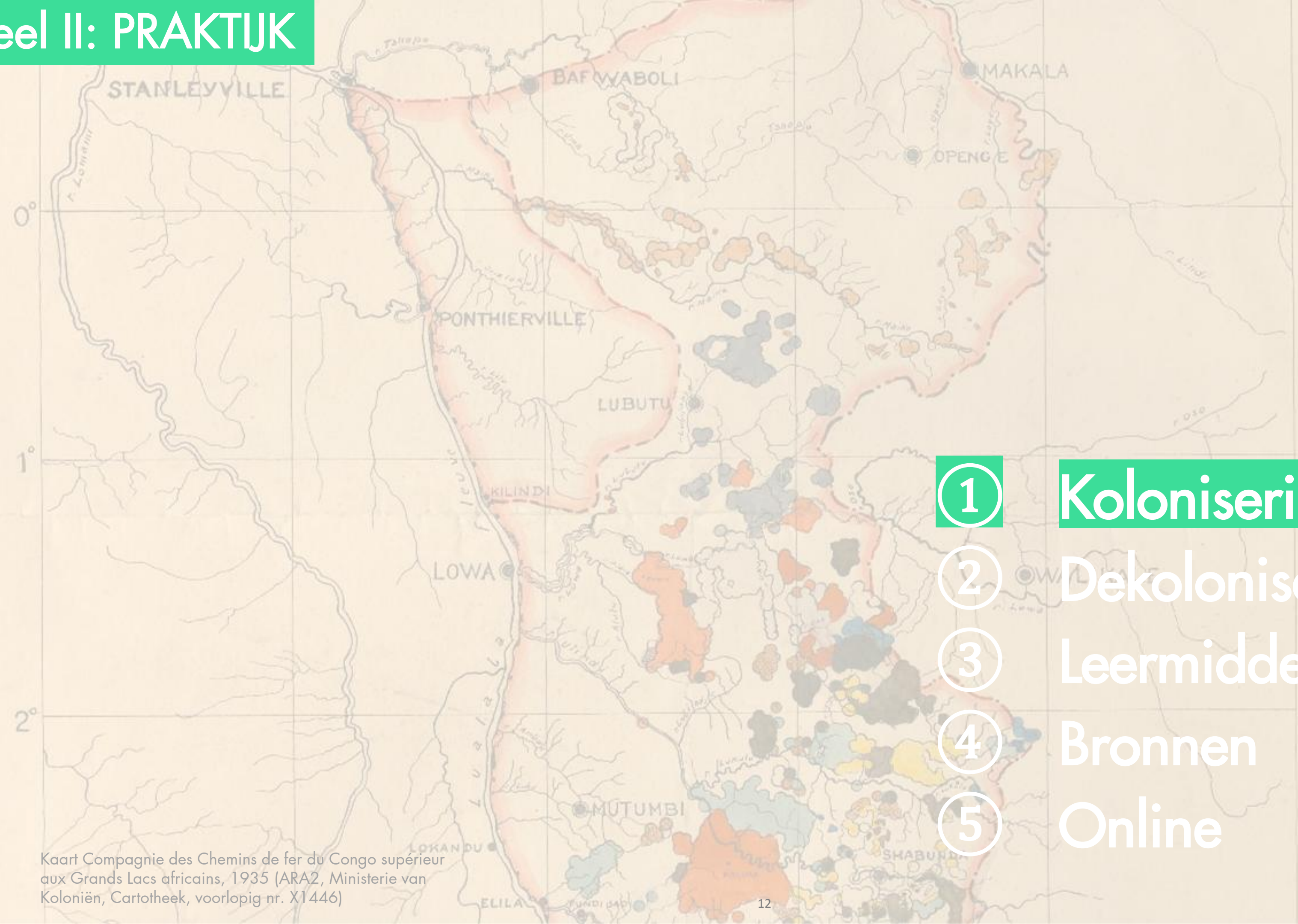
Onderwijsvorm

n = 52



PRAKTIJK

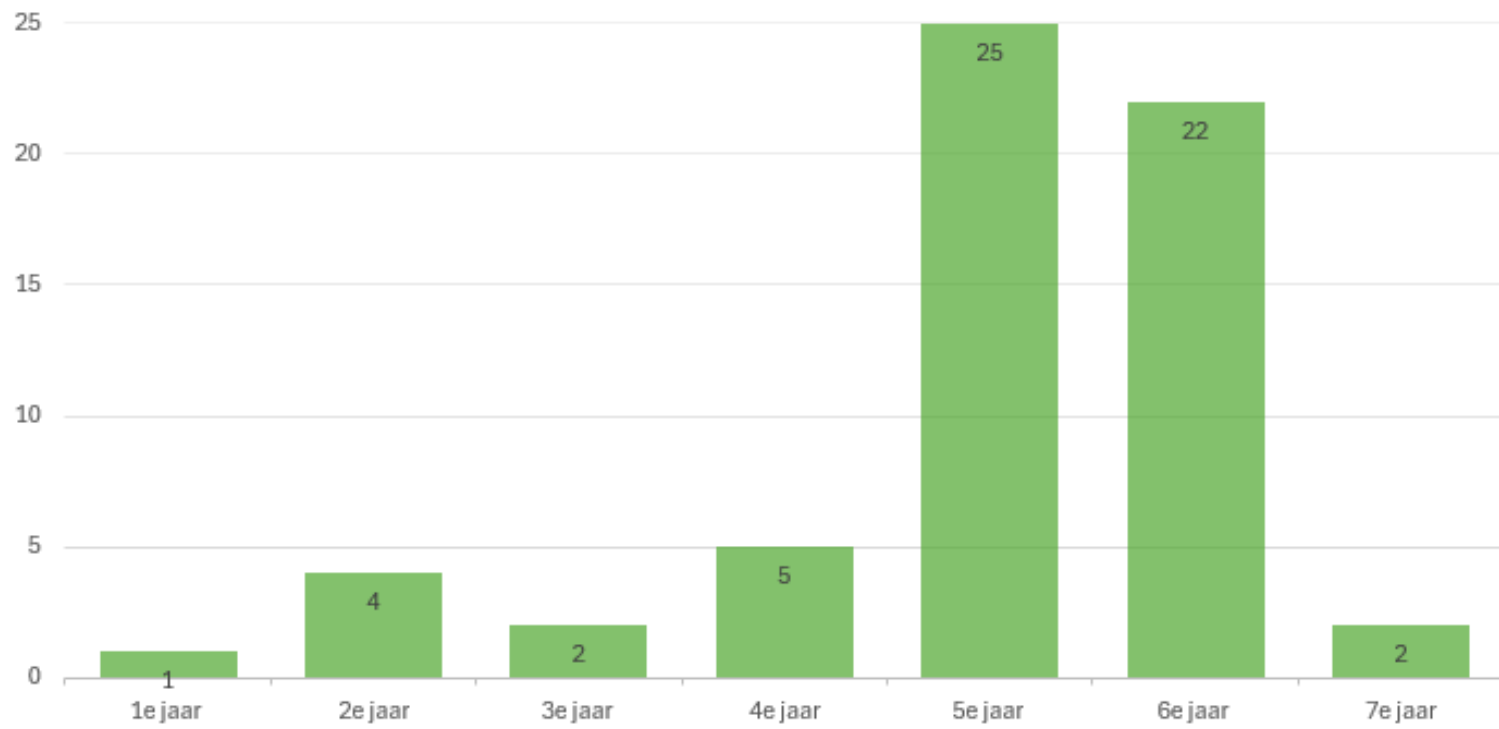
- ① Kolonisering
- ② Dekolonisering
- ③ Leermiddelen
- ④ Bronnen
- ⑤ Online



- ① Kolonisering
- ② Dekolonisering
- ③ Leermiddelen
- ④ Bronnen
- ⑤ Online

Kaart Compagnie des Chemins de fer du Congo supérieur aux Grands Lacs africains, 1935 (ARA2, Ministerie van Koloniën, Cartotheek, voorlopig nr. X1446)

n = 35



PRAKTIJK

① Kolonisering (19e-20e E)

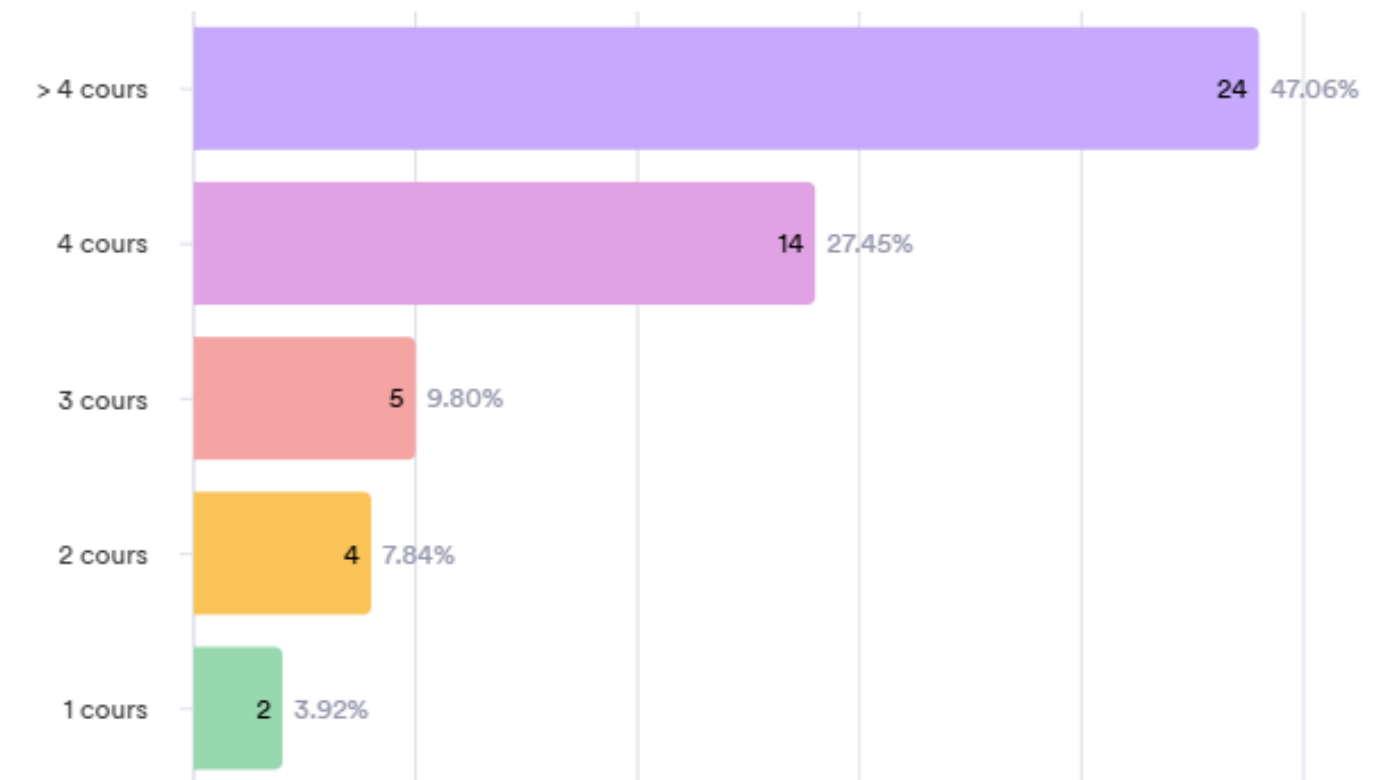
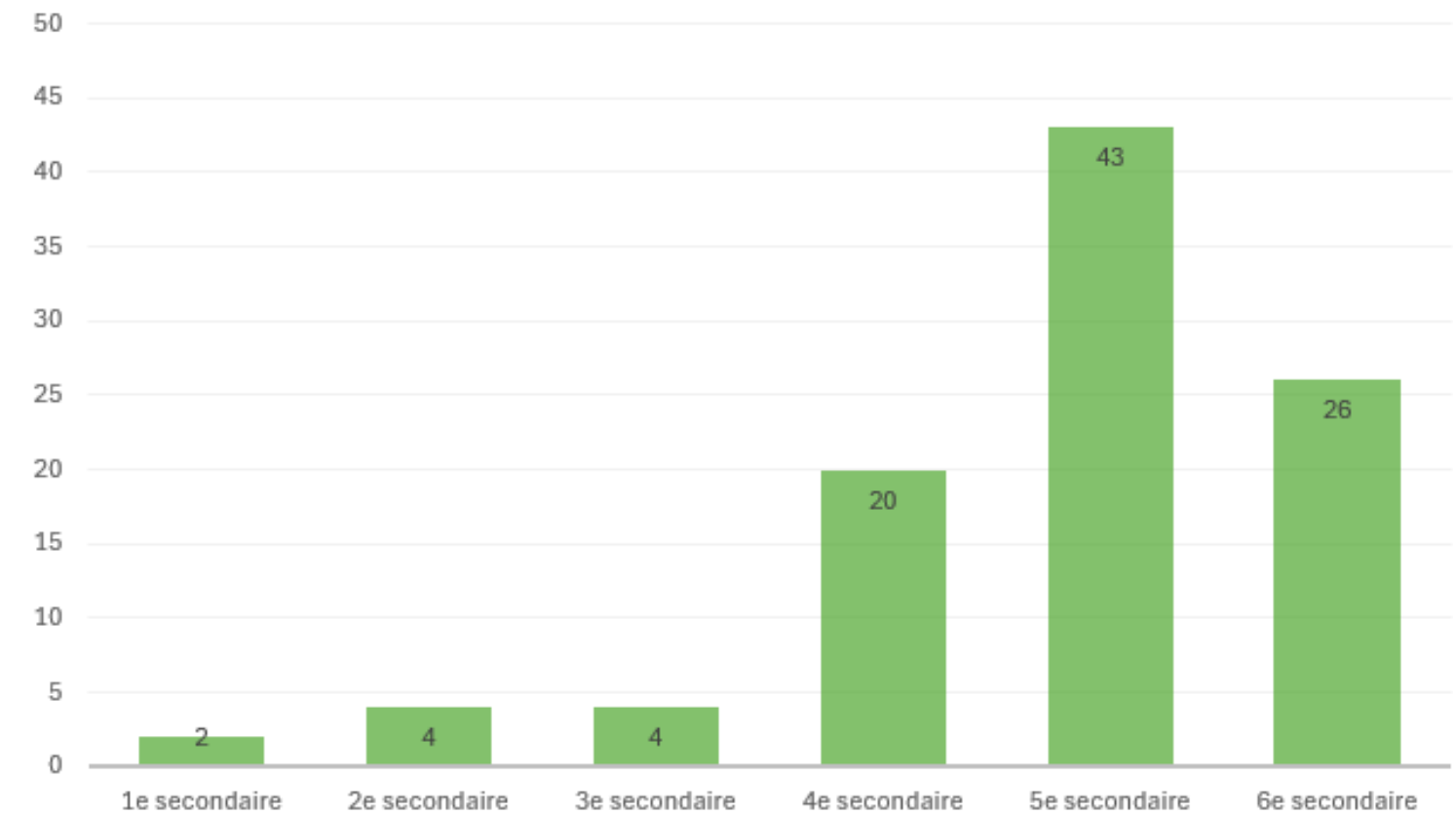
In welke jaren behandelt u het thema kolonisering ?

Zwaartepunt in in 3e graad (~ profiel)

Hoeveel lessen besteedt u jaarlijks aan het thema kolonisering ?

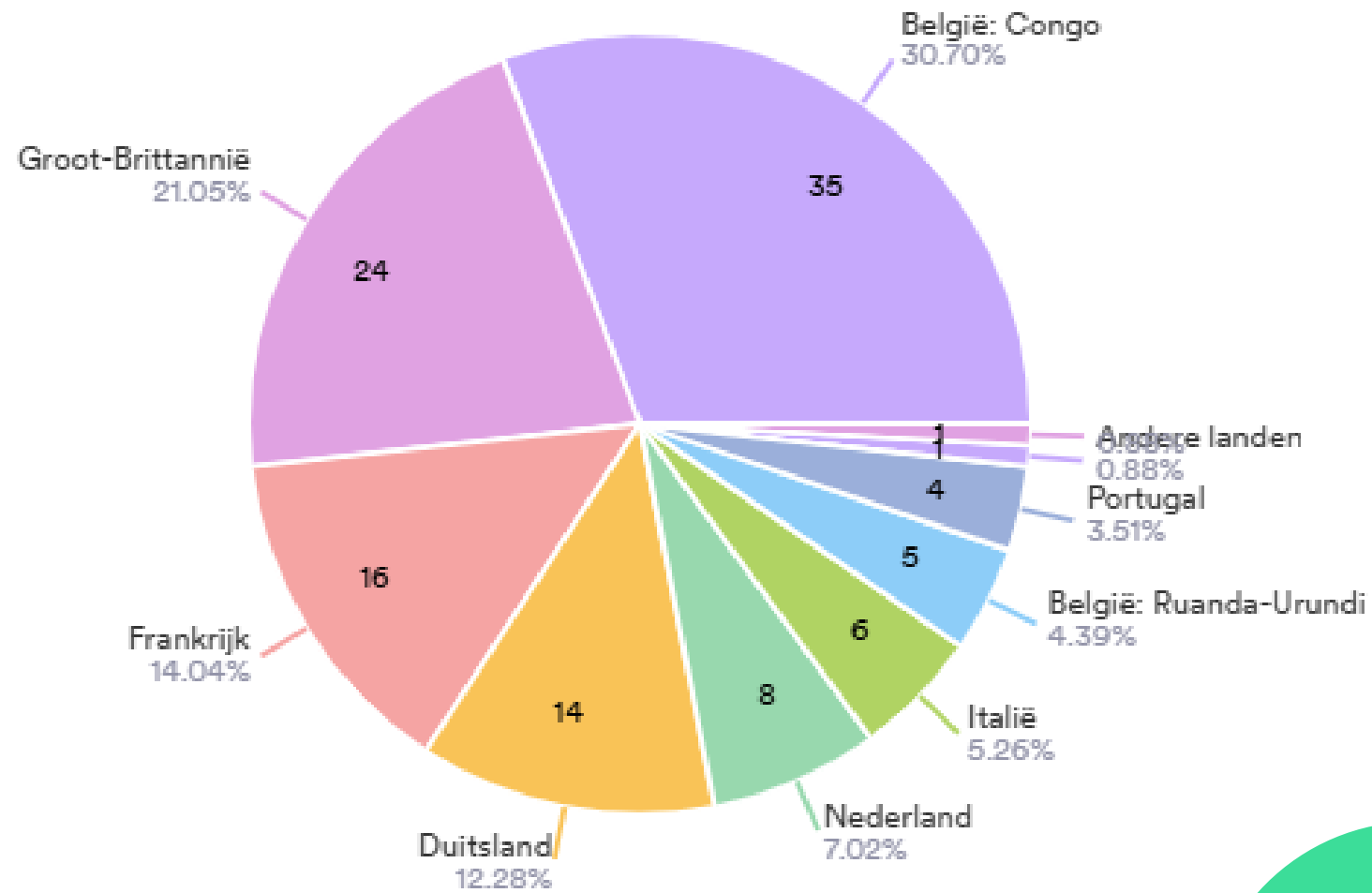
Meerderheid geeft 4 of meer lessen over kolonisering.

n = 51



n = 35

114 antw.



PRAKTIJK

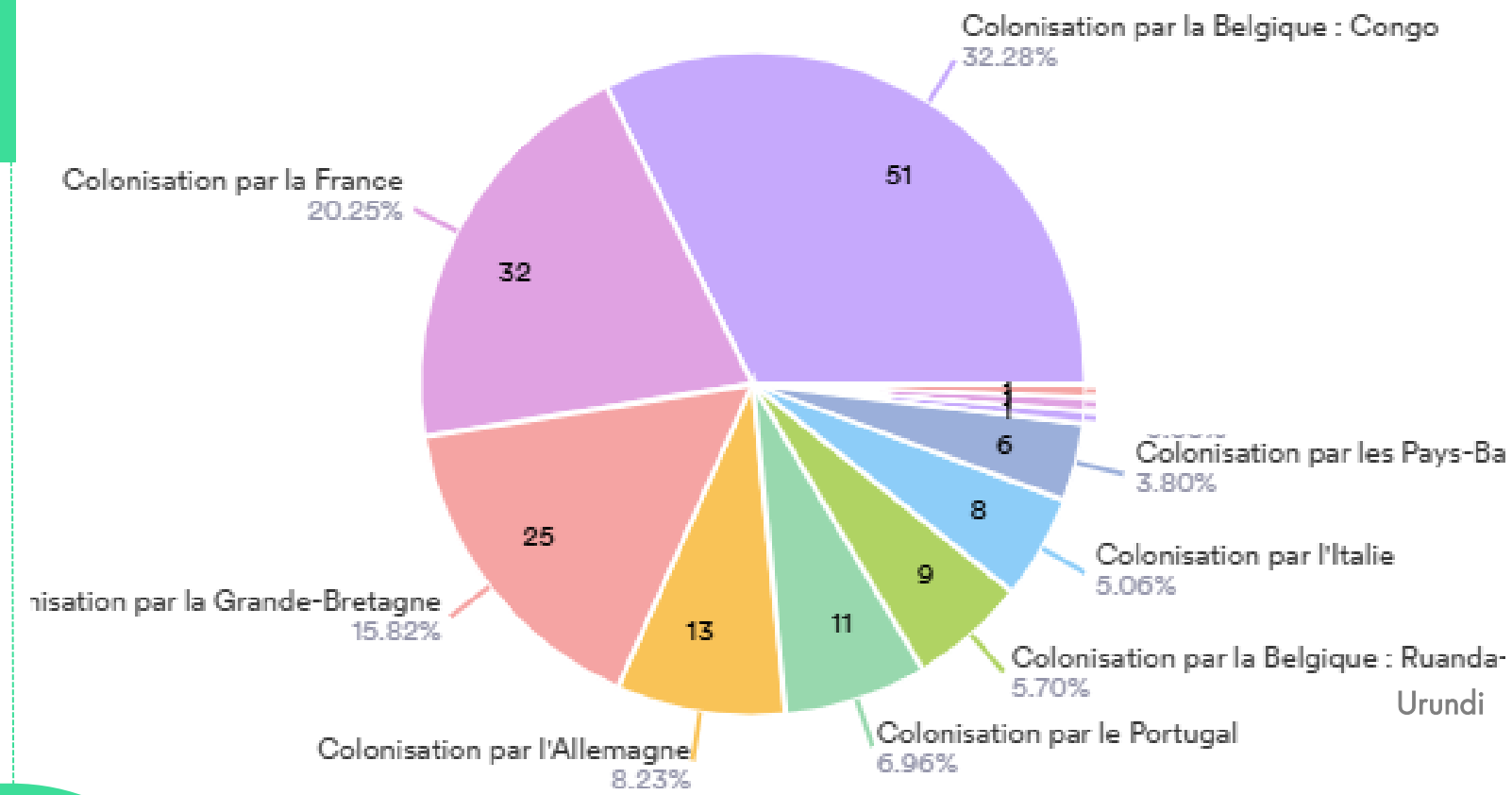
①

Kolonisering (19e-20e E)

Welke voorbeelden van Europese kolonisering behandelt u ?

n = 51

158 antw.



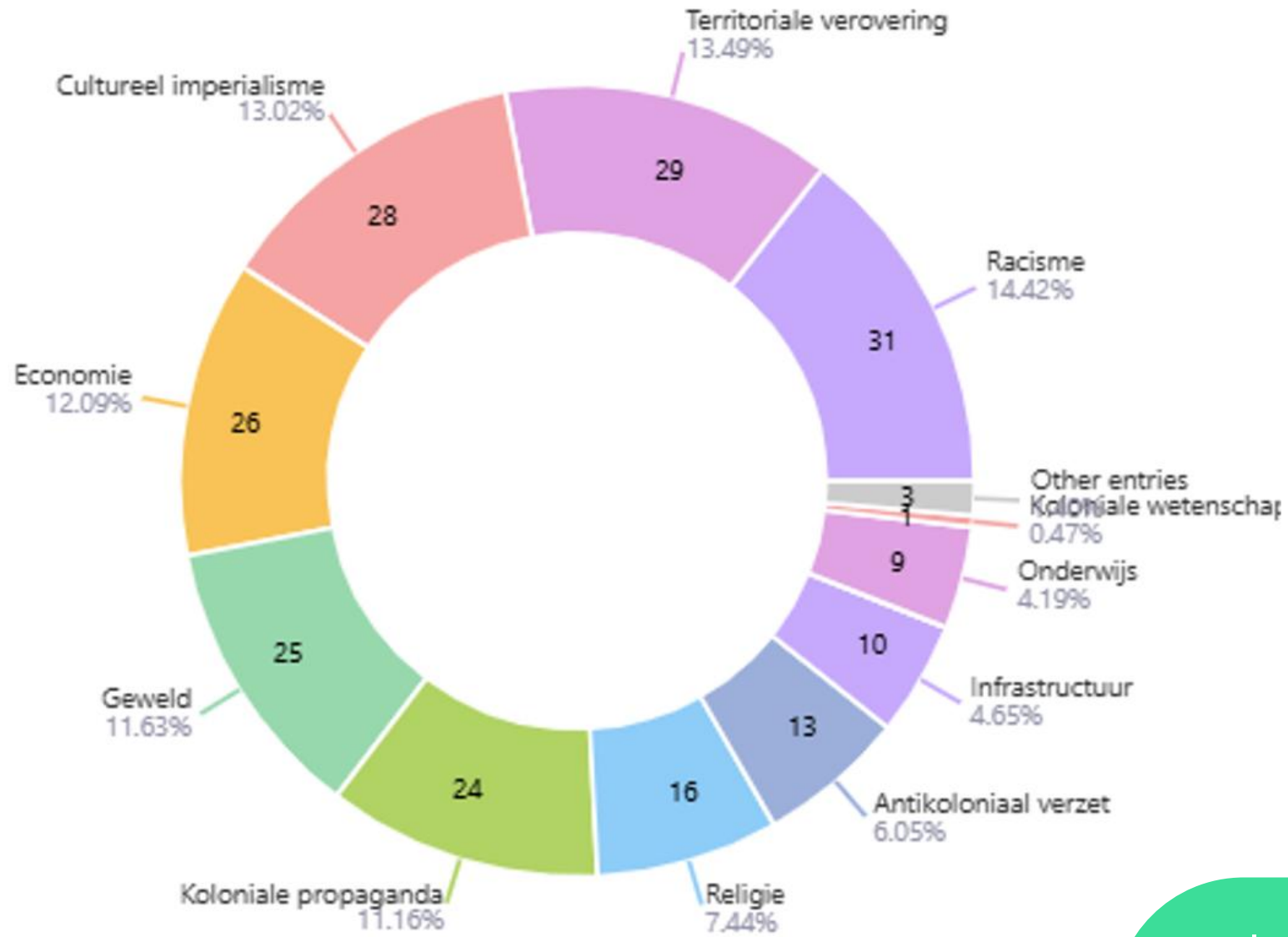
Élke leerkracht die kolonisering behandelt, betreft Belgisch koloniaal verleden van DR Congo.

Frans en Brits kolonialisme zijn meest gebruikte niet-Belgische casussen.

Slechts 15% - 20% geeft ook les over Belgische mandaat-/trustperiode in Burundi en Rwanda.

n = 35

215 antw.



PRAKTIJK

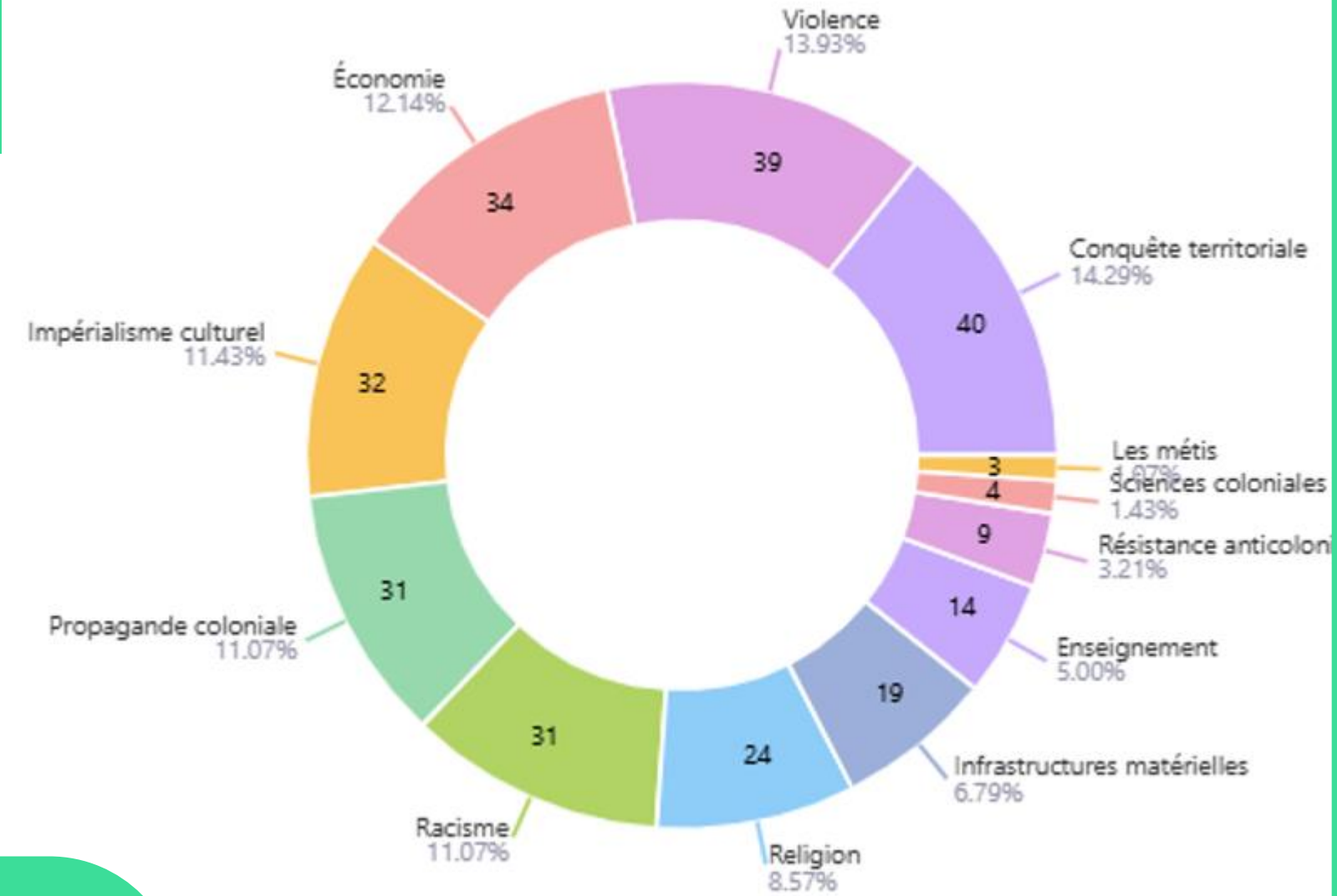
①

Kolonisering (19e-20e E)

Op welke thema's m.b.t. kolonisering legt u de nadruk ?

n = 51

280 antw.



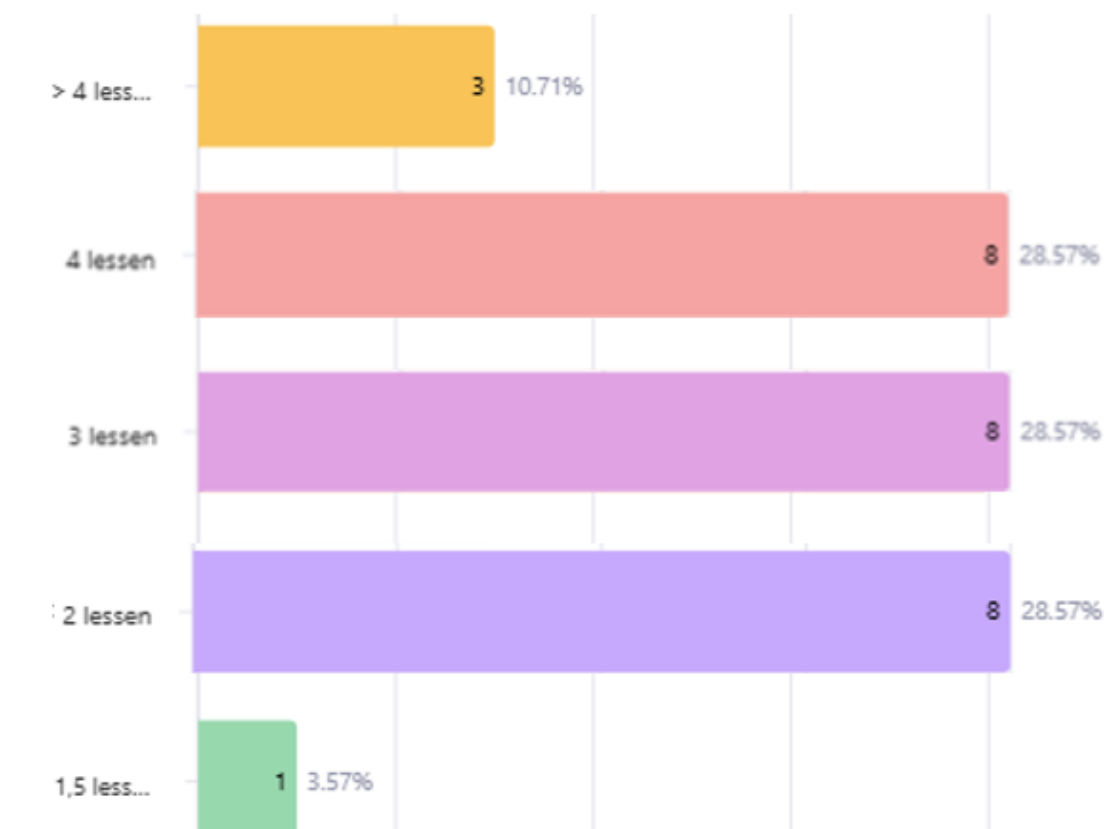
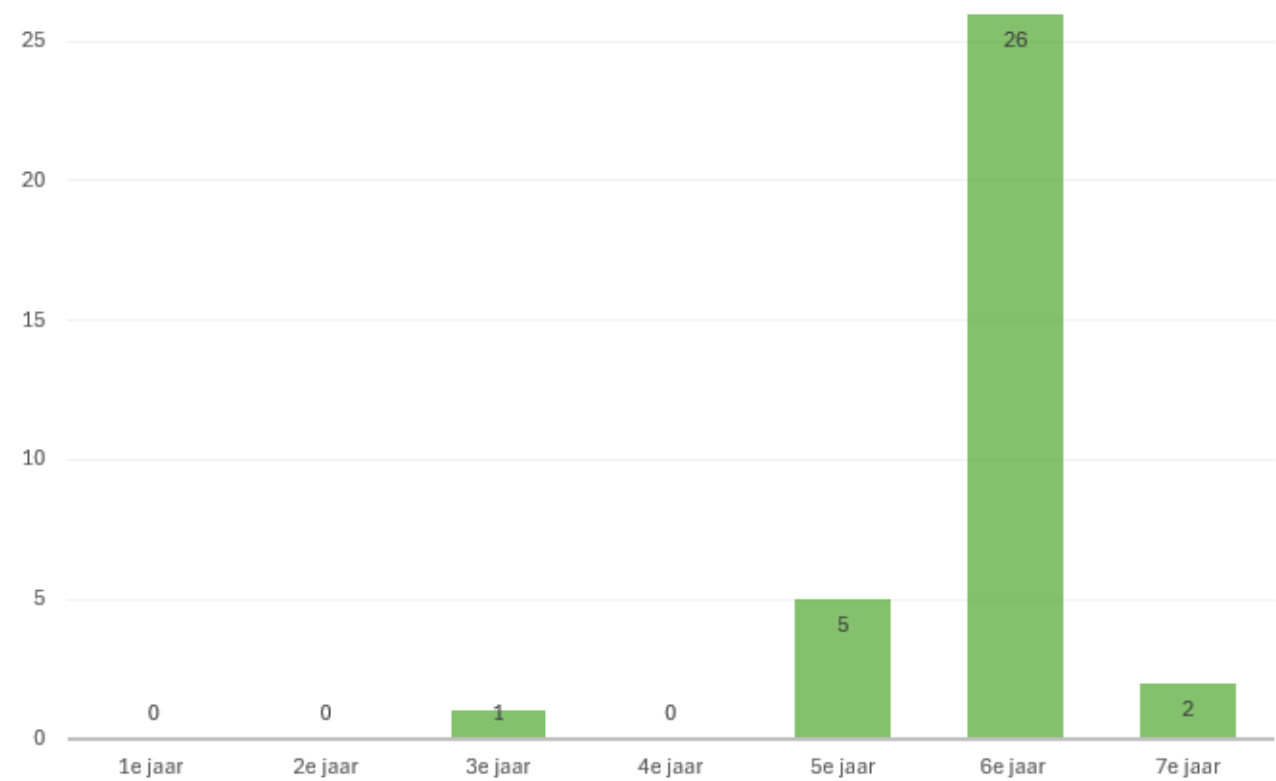
Kolonialisme wordt door meerderheid veelzijdig en kritisch belicht aan de hand van diverse thema's.

Thema 'antikoloniaal verzet' krijgt minder uitdrukkelijk aandacht.

- 1 Kolonisering
- 2 Dekolonisering**
- 3 Leermiddelen
- 4 Bronnen
- 5 Online

Parade Force Publique in Jubelpark te Brussel, 1930
(ARA2, Ministerie van Koloniën, Moederlands
bestuur, Bibliotheek, Documentatie, Pers, nr. 108)

n = 28



PRAKTIJK

② Dekolonisering (20e-21e E)

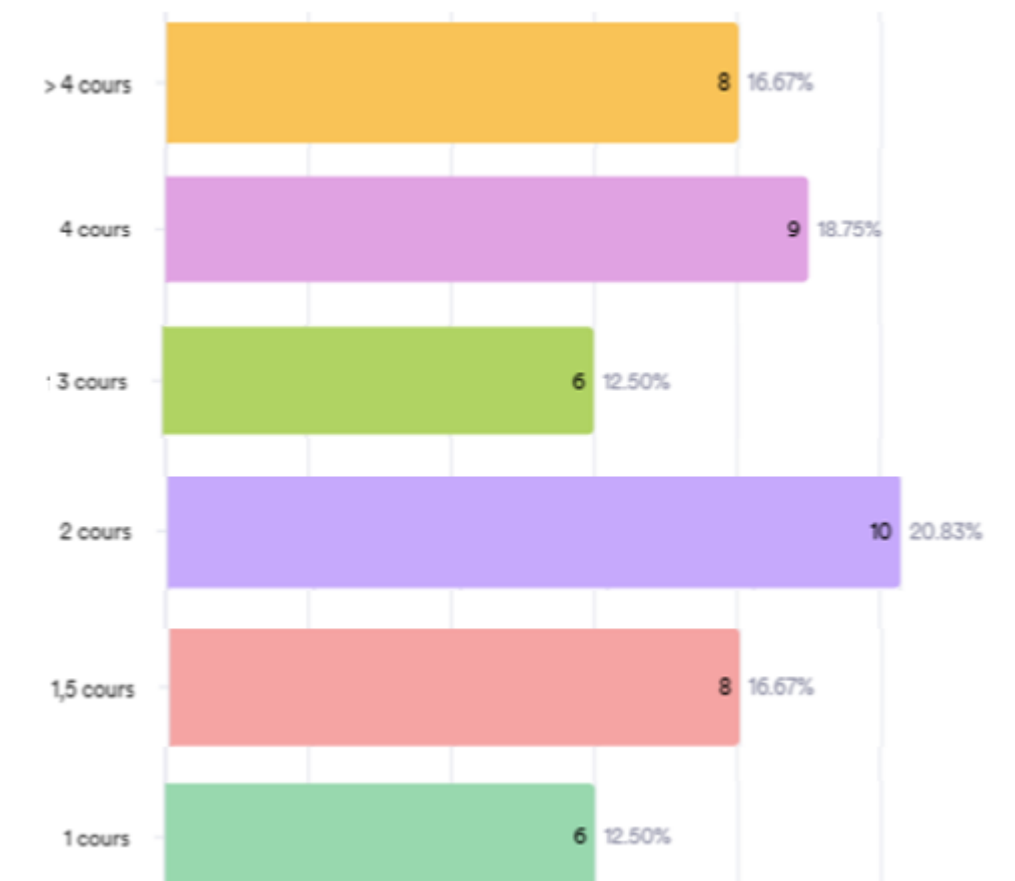
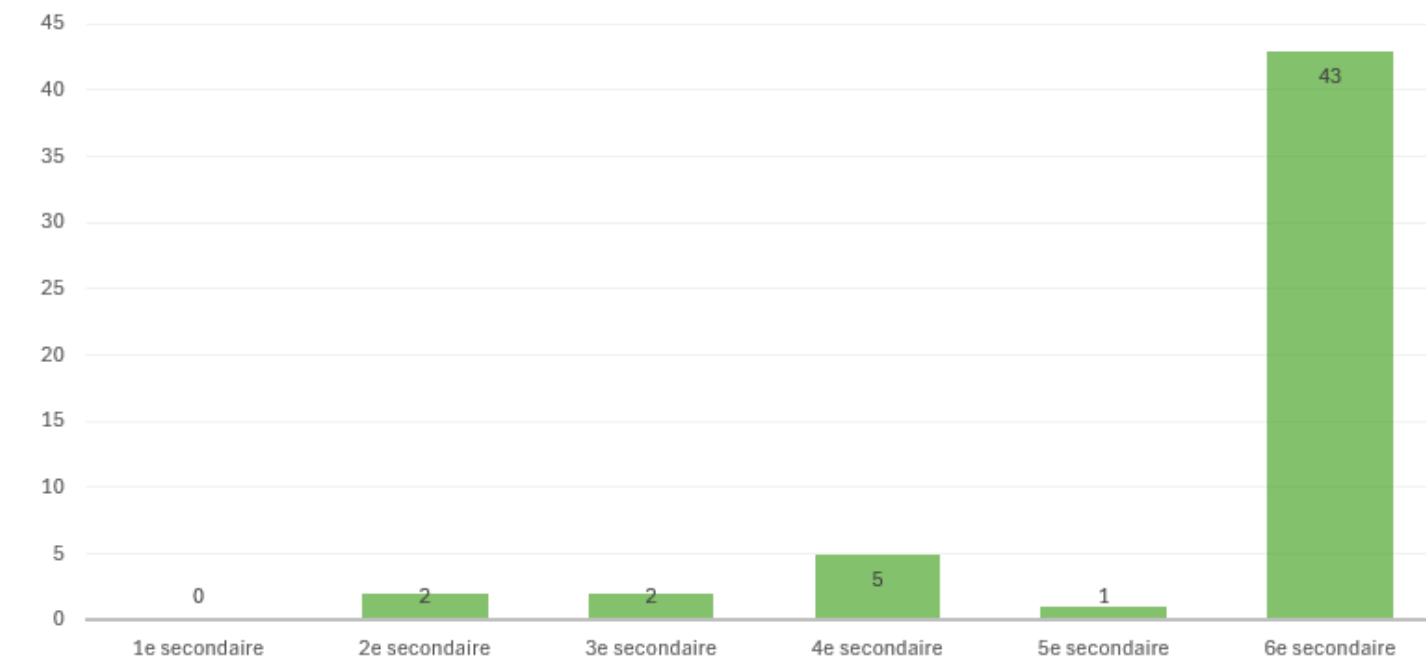
In welke jaren behandelt u het thema dekolonisering ?

Zwaartepunt in in 6e jaar (~ profiel)

Hoeveel lessen besteedt u jaarlijks aan het thema dekolonisering ?

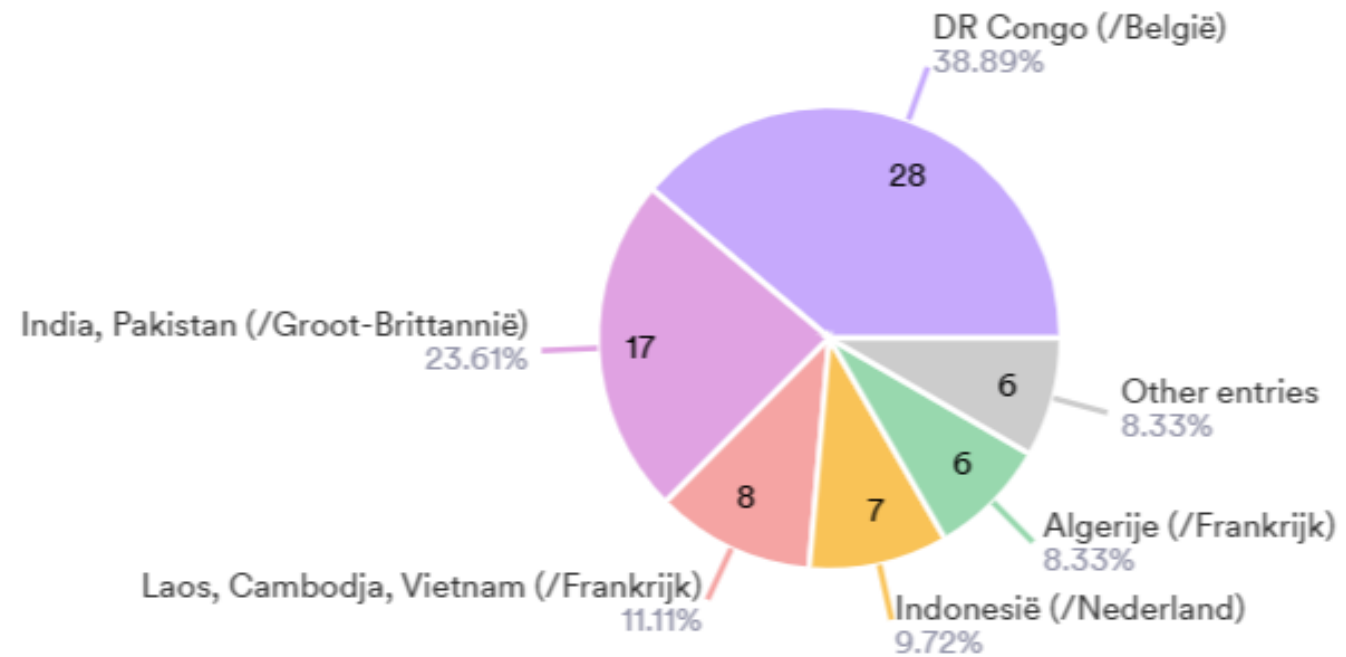
Relatief veel lestijd voor dekolonisering, maar minder dan voor kolonisering.

n = 48



n = 28

72 antw.



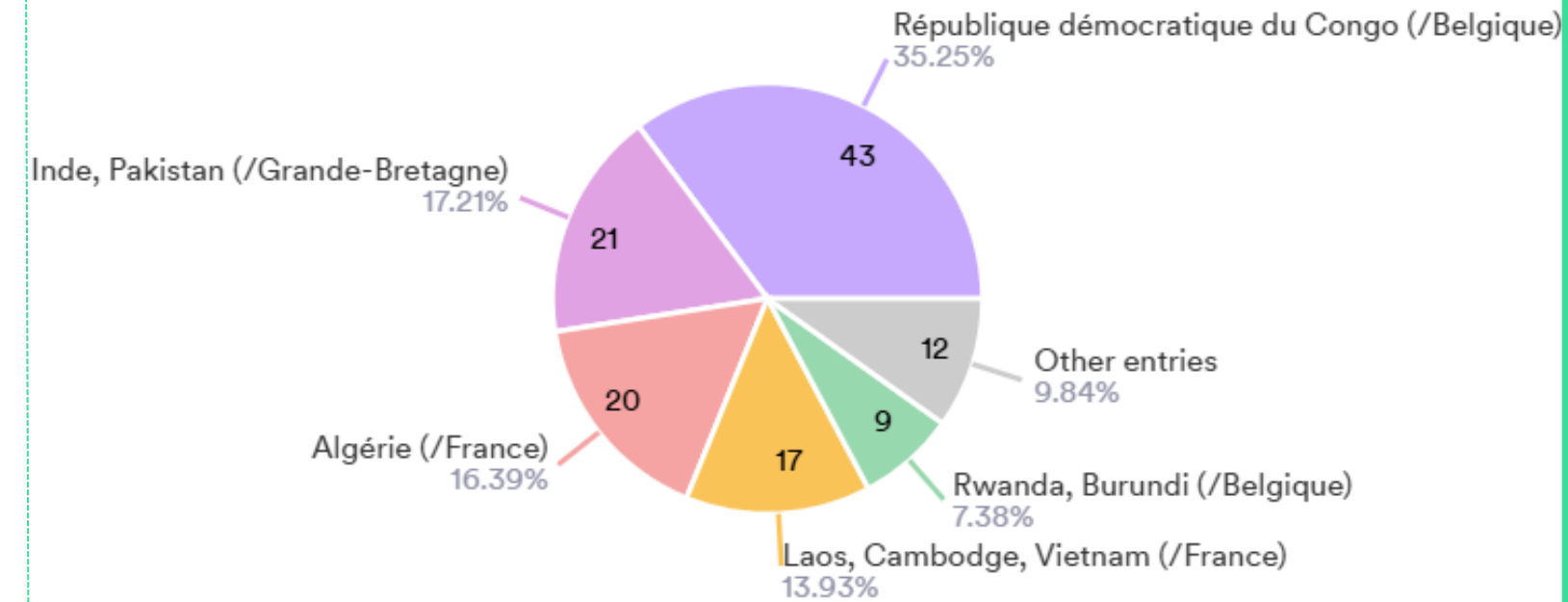
PRAKTIJK

② Dekolonisering (20e-21e E)

Welke casussen van politieke dekolonisering behandelt u ?

n = 48

122 antw.



Net als bij kolonisering is casus DR Congo het populairst, gevolgd door dekolonisering van Britse en Franse kolonies.

Opnieuw behandelt een minderheid (10% - 20%) Burundi en Rwanda.

n = 28

112 antw.

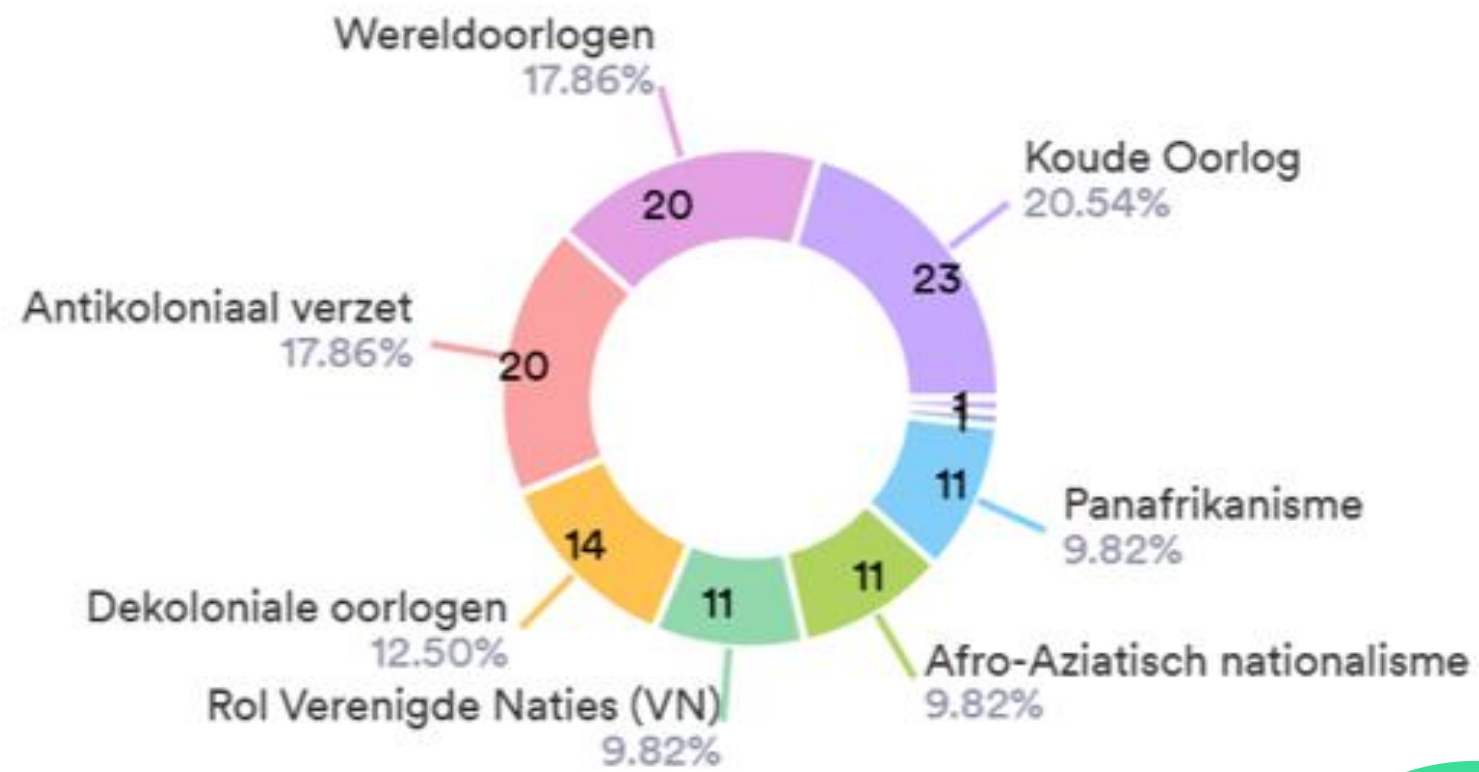
PRAKTIJK

2

Dekolonisering (20e-21e E)

n = 48

151 antw.



Op welke thema's m.b.t. dekolonisering op politiek niveau legt u de nadruk ?

Veelzijdige behandeling van dekolonisering op geopolitiek niveau.

Agency van gekoloniseerde bevolking komt vooral aan bod via thema's antikoloniaal verzet en dekoloniale oorlogen.

Meer ideologische dimensie van panafricanisme en Afro-Aziatisch nationalisme minder prominent.

n = 28

136 antw.

PRAKTIJK

2

Dekolonisering (20e-21e E)

n = 48

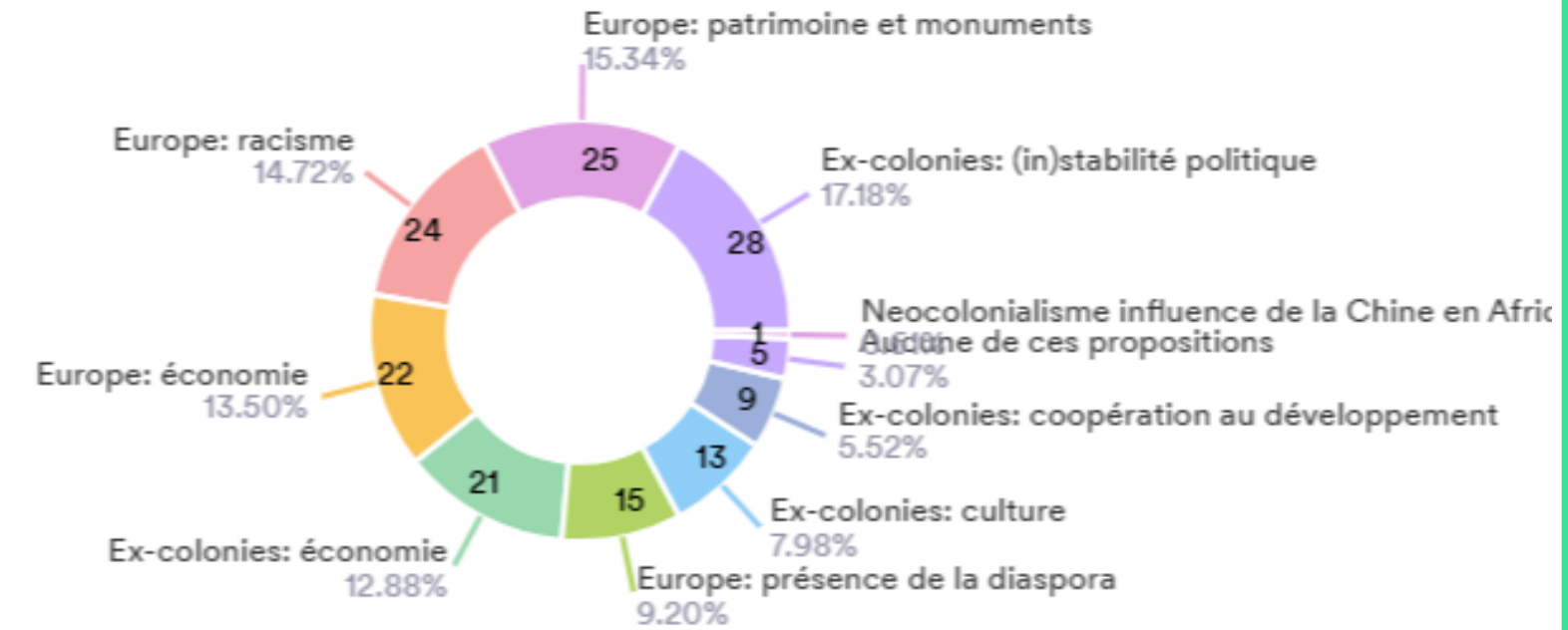
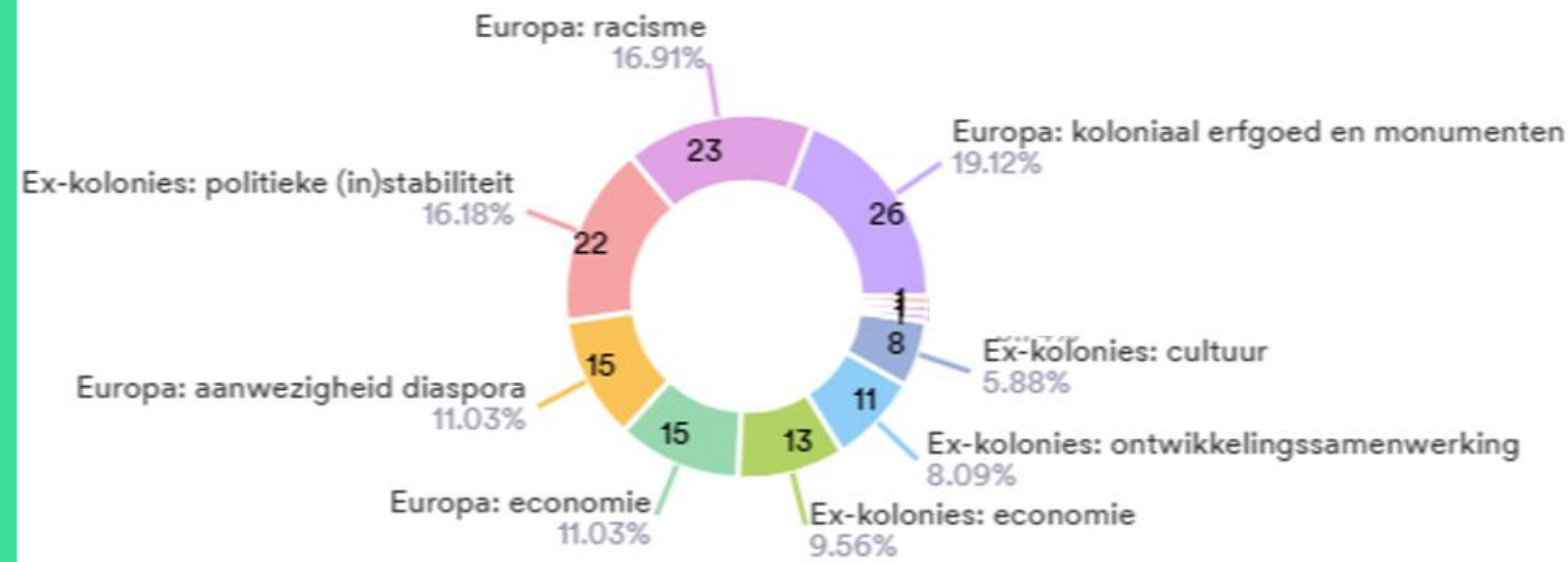
151 antw.

Op welke thema's m.b.t. de hedendaagse impact van de koloniale periode - zowel in Europa als in ex-kolonies - legt u de nadruk ?

Impact vaakst geïllustreerd via:

in Europa:
koloniaal erfgoed en racisme

in ex-kolonies:
politieke en economische erfenis van koloniale periode



-/Nz.E./-

RESIDENCE DU RUANDA
TERRITOIRE DE NYANZA.-

-----=:=:=:-----

(15)

Proces-verbaal van verhoor van Rwandese moeder van een metiskind, 1957
(ARA2, Bestuur Ruanda-Urundi, collectie RWABU, persoonlijk dossier)

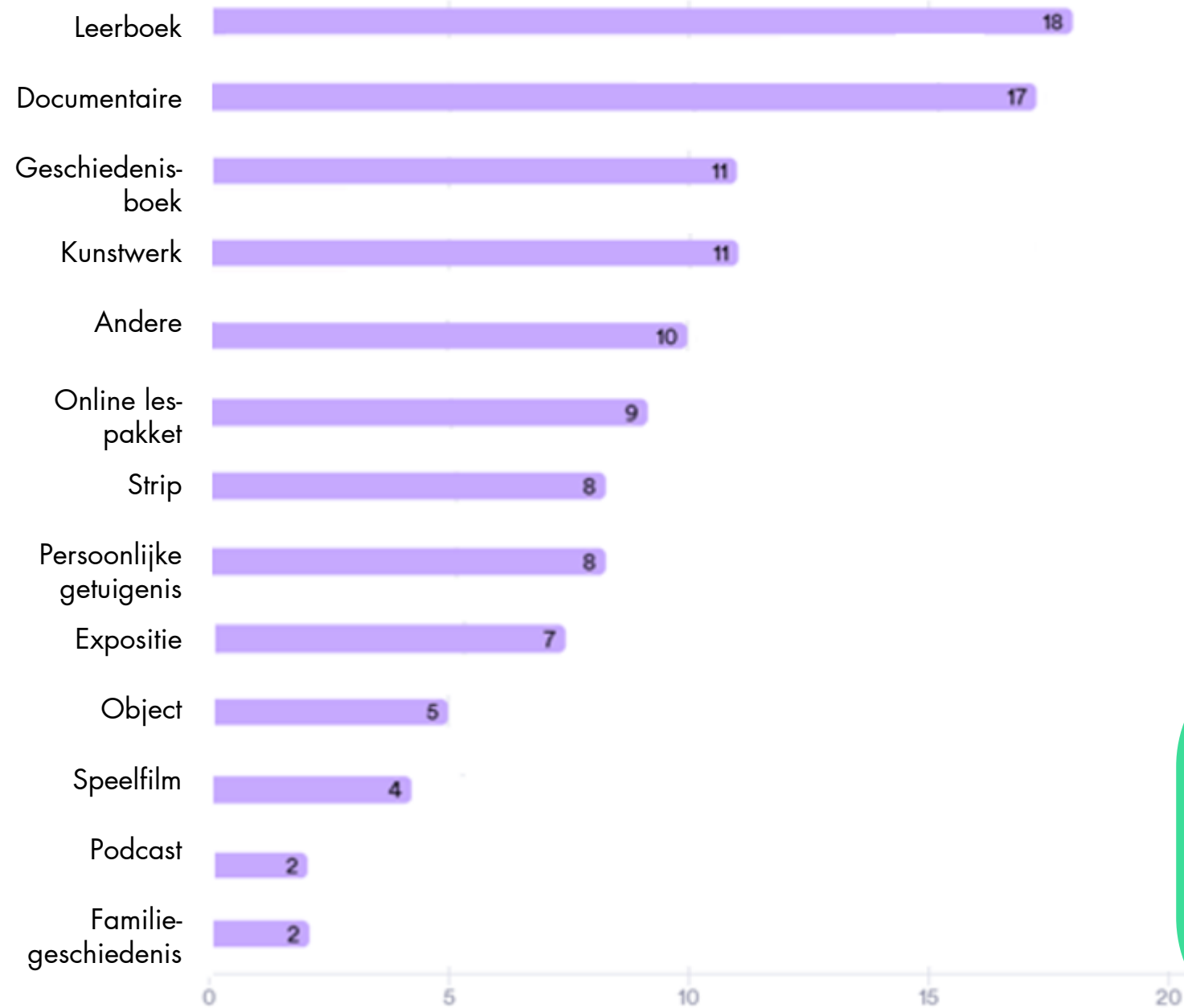
PROCES-VERBAL ADMINISTRATIF.-

ENFANT MILITAIRE.

File :

- ① Kolonisering
- ② Dekolonisering
- ③ **Leermiddelen**
- ④ Bronnen
- ⑤ Online

NL
n = 35



PRAKTIJK

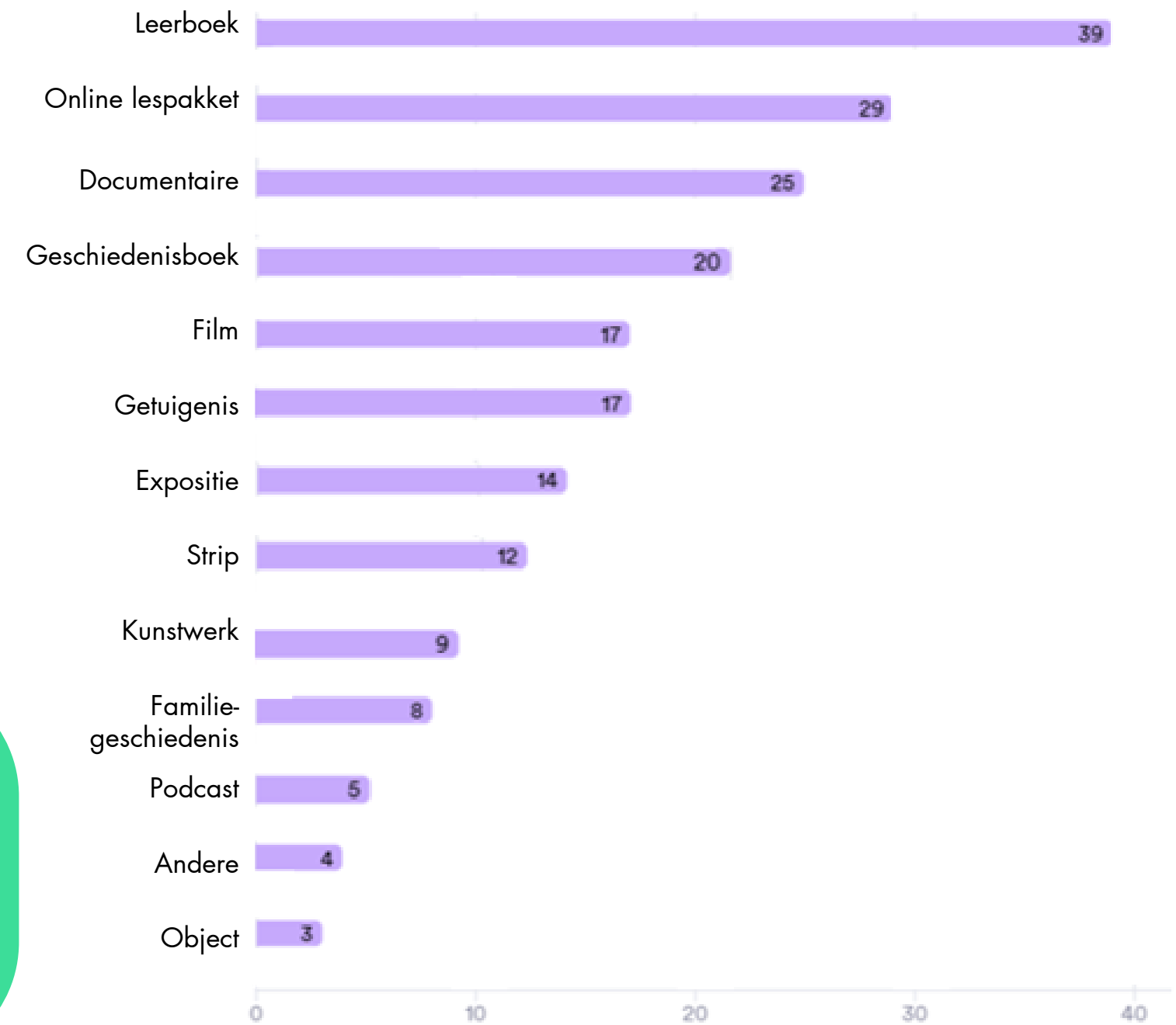
③ Leermiddelen

Welke hedendaagse didactische leermiddelen gebruikt u voor de thema's kolonisering en/of dekolonisering ?

Leerboeken vaakst gebruikt, gevolgd door:

- online lespakket
- documentaires
- geschiedenisboeken

FR
n = 49



NL

Geschiedenisboek	<i>El Negro en ik</i> (2004, F. Westerman) <i>Congo: een geschiedenis</i> (2010, D. Van Reybroeck)
Documentaire	<i>White King, Red Rubber, Black Death</i> (2003, BBC) <i>Kongo</i> (2010, S. Tilman) <i>Bonjour Congo</i> (2010, Rudi Vranckx, VRT) <i>Kinderen van de kolonie</i> (2018, VRT) <i>Het leven in kleur</i> (2021, VRT) <i>Colonisation, une histoire française</i> (2021, H. Nancy) <i>Soundtrack to a coup d'État</i> (2024, J. Grimonprez)
Speelfilm	<i>Max Havelaar</i> (1976, F. Rademakers) <i>12 Years A Slave</i> (2013, McQueen)
Strip	Erfgoedstrips (EDUbox, VRT)
Podcast	<i>Geschiedenis voor herbeginners</i> (2020)
Expo / museum	<i>AfricaMuseum</i> (Tervuren)
Kunstwerk	Schilderij ' <i>Réorganisation</i> ' (2002, Chéri Samba)
Andere	Actuadebatten in krant

PRAKTIJK

3

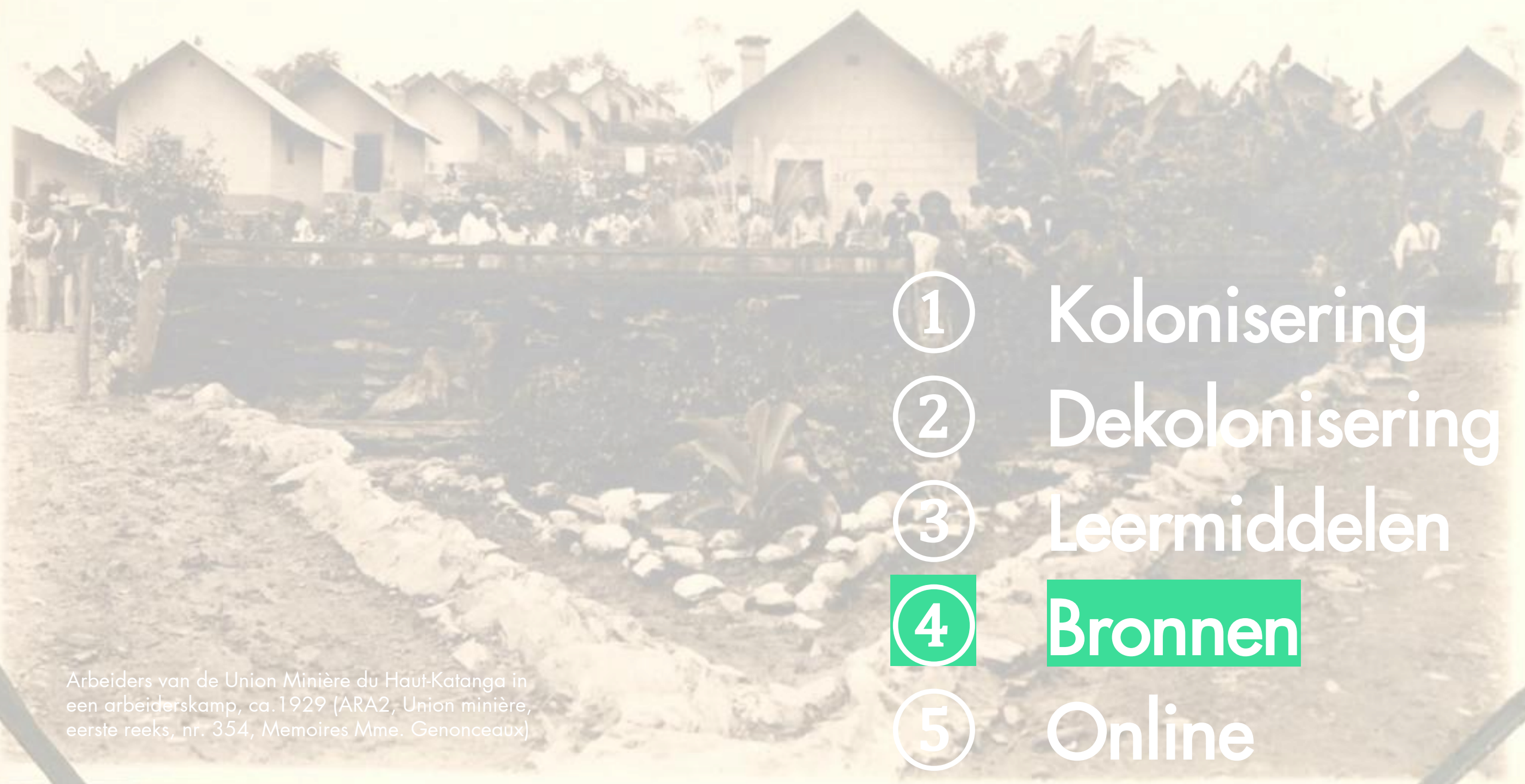
Leermiddelen

Welke hedendaagse didactische leermiddelen gebruikt u voor de thema's kolonisering en/of dekolonisering ?

VOORBEELDEN

FR

Geschiedenisboek	<i>Congo: une histoire</i> (2010, D. Van Reybroeck) <i>Le Congo colonial. Une histoire en questions</i> (2020) <i>Ekoki ! Ça suffit !</i> (2023, É. Van den Abeele)
Documentaire	<i>Mobutu, roi du Zaïre</i> (1999, T. Michel) <i>Kongo</i> (2010, S. Tilman) Dossier sur ' <i>500 ans de colonisation au Congo</i> ' (2012)
Speelfilm	<i>Lumumba</i> (2000, R. Peck) <i>Caoutchouc Rouge - Rouge Coltan</i> (2018, J.-P. Griez)
Strip	<i>Africa Dreams</i> (2010-2016, Maryse en J.-F. Charles)
Expo / museum	<i>AfricaMuseum</i> (Tervuren) <i>Maison de l'histoire européenne</i> (Brussel) Expo ' <i>Identités décoloniales. De l'Afrique à Mons</i> ' (2022-23, Mons Memorial Museum, Bergen)
Getuigenissen	Micro-trottoir
Andere	Artikels uit magazine ' <i>L'Histoire</i> '



Arbeiders van de Union Minière du Haut-Katanga in een arbeiderskamp, ca.1929 (ARA2, Union minière, eerste reeks, nr. 354, Memoires Mme. Genonceaux)

①

Kolonisering

②

Dekolonisering

③

Leermiddelen

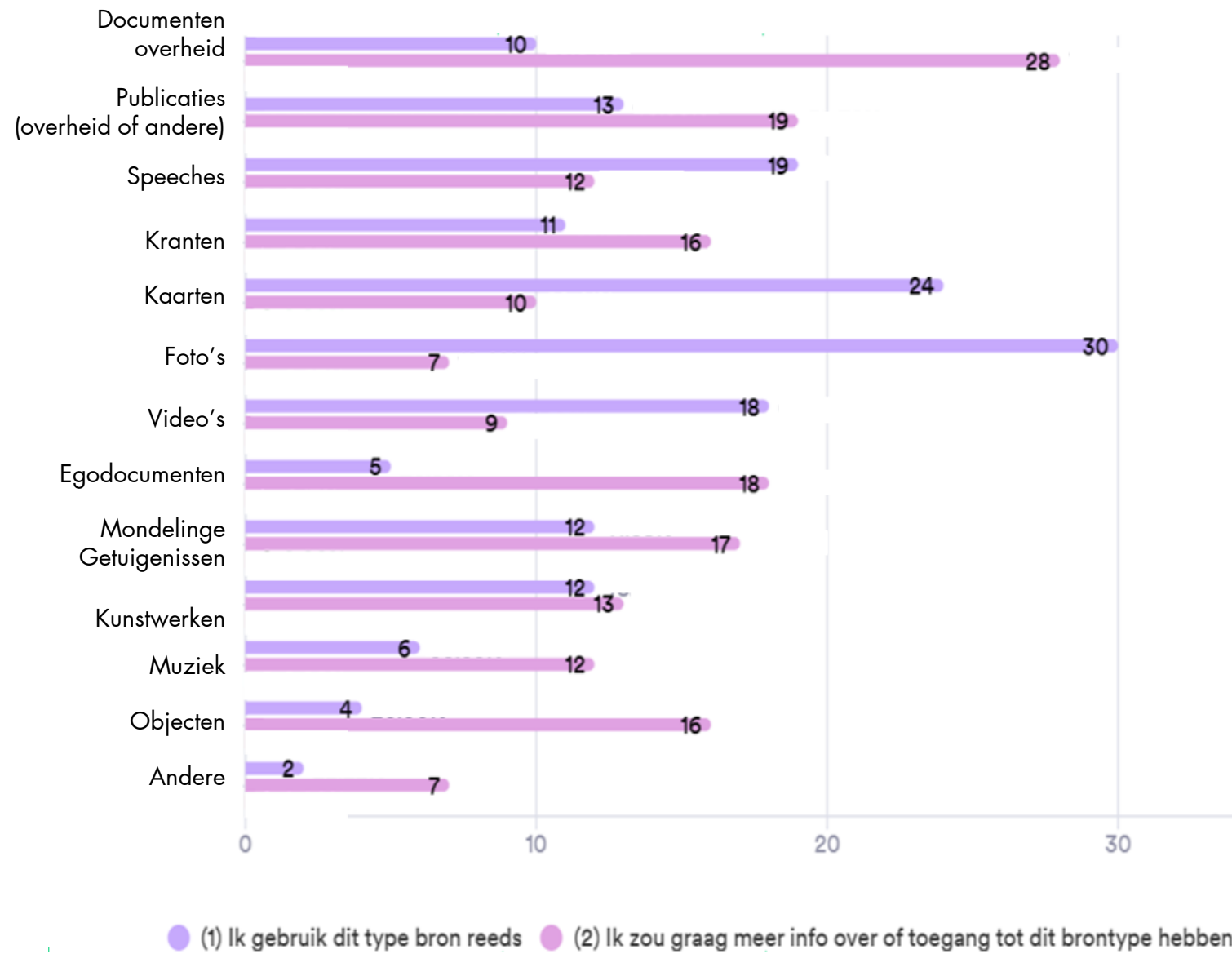
④

Bronnen

⑤

Online

NL
n = 35



TOP 3
Gebruikte bronnen

1. Foto's
2. Kaarten
3. Speeches

TOP 3
Meer weten

1. Documenten overheid
2. Publicaties (overheid of andere)
3. Egodocumenten

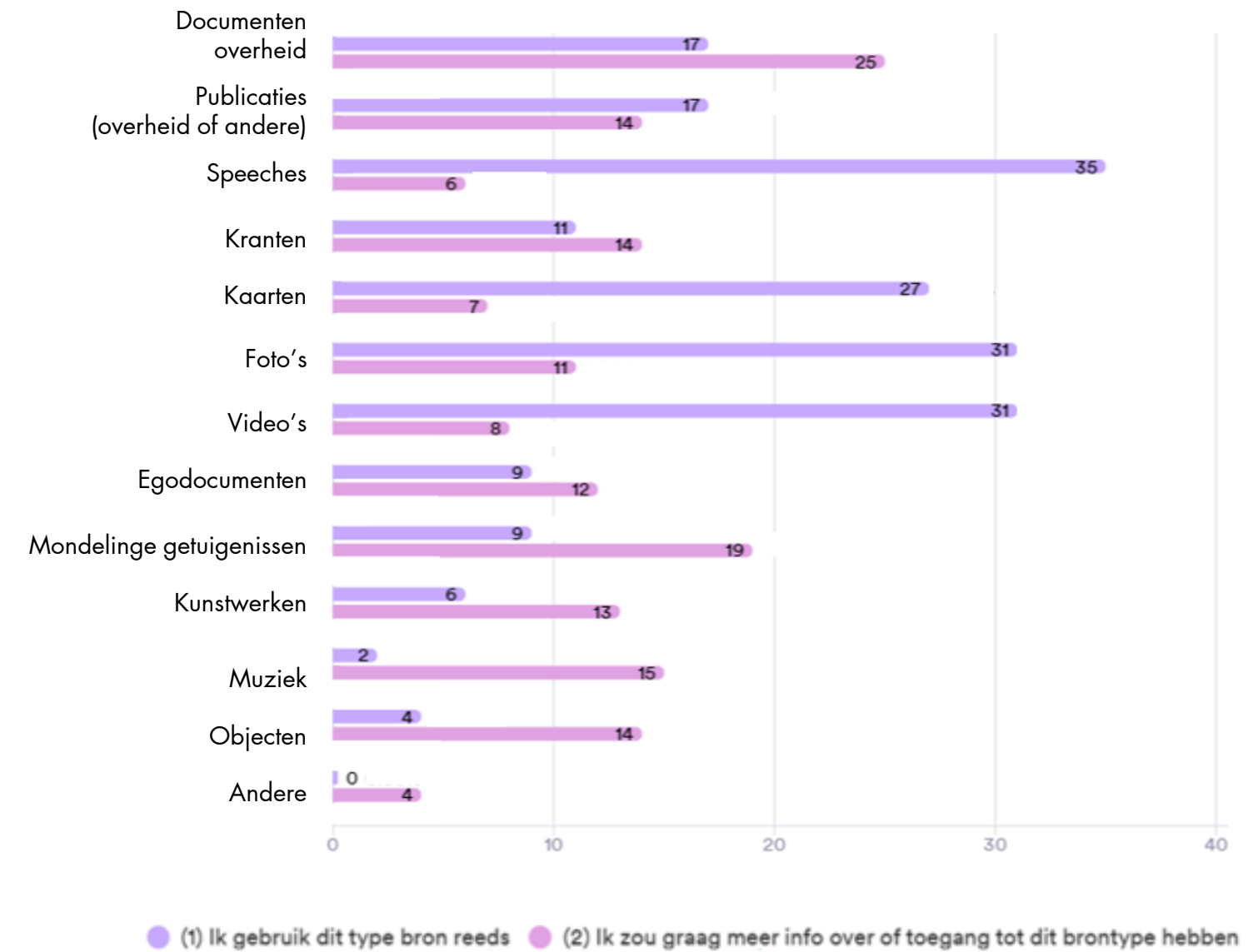
PRAKTIJK

4 Bronnen

Welke historische bronnen gebruikt u reeds in uw lessen ?

Voor welke brontypes zou u graag meer info of toegang ertoe hebben ?

FR
n = 49



TOP 3
Gebruikte bronnen

1. Speeches
2. Foto's / video's
3. Kaarten

TOP 3
Meer weten

1. Documenten overheid
2. Mondelinge getuigenissen
3. Muziek

RAPPORT ANNUEL

1939

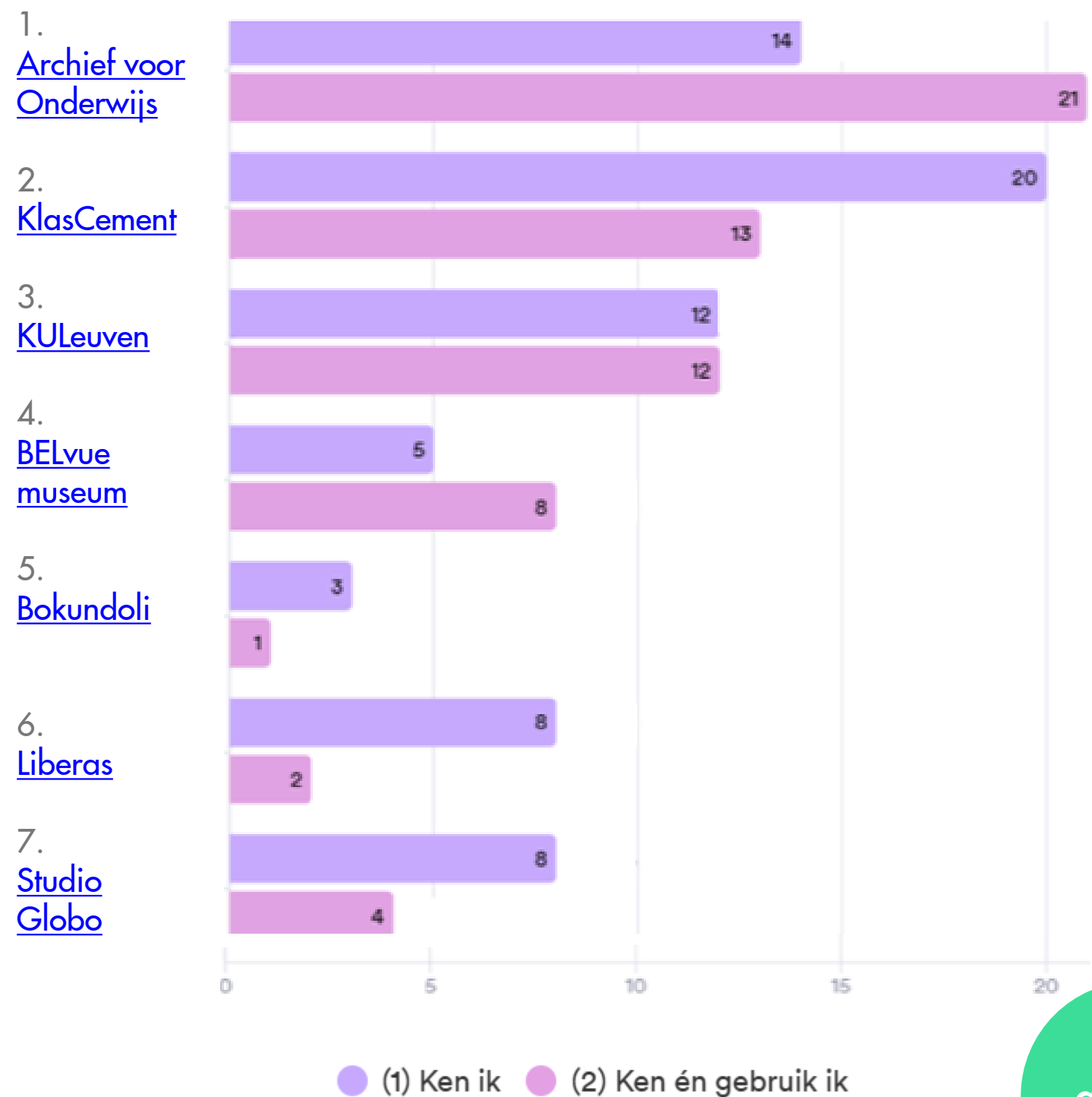
Ruanda-Urundi



- ① Kolonisering
- ② Dekolonisering
- ③ Leermiddelen
- ④ Bronnen
- ⑤ **Online**

Jaarrapport Ruanda-Urundi 1939 (ARA2, Ministerie van Koloniën, Afrikaans bestuur, RARU, Rapports annuels pour le Ruanda-Urundi)

NL
n = 35



PRAKTIJK

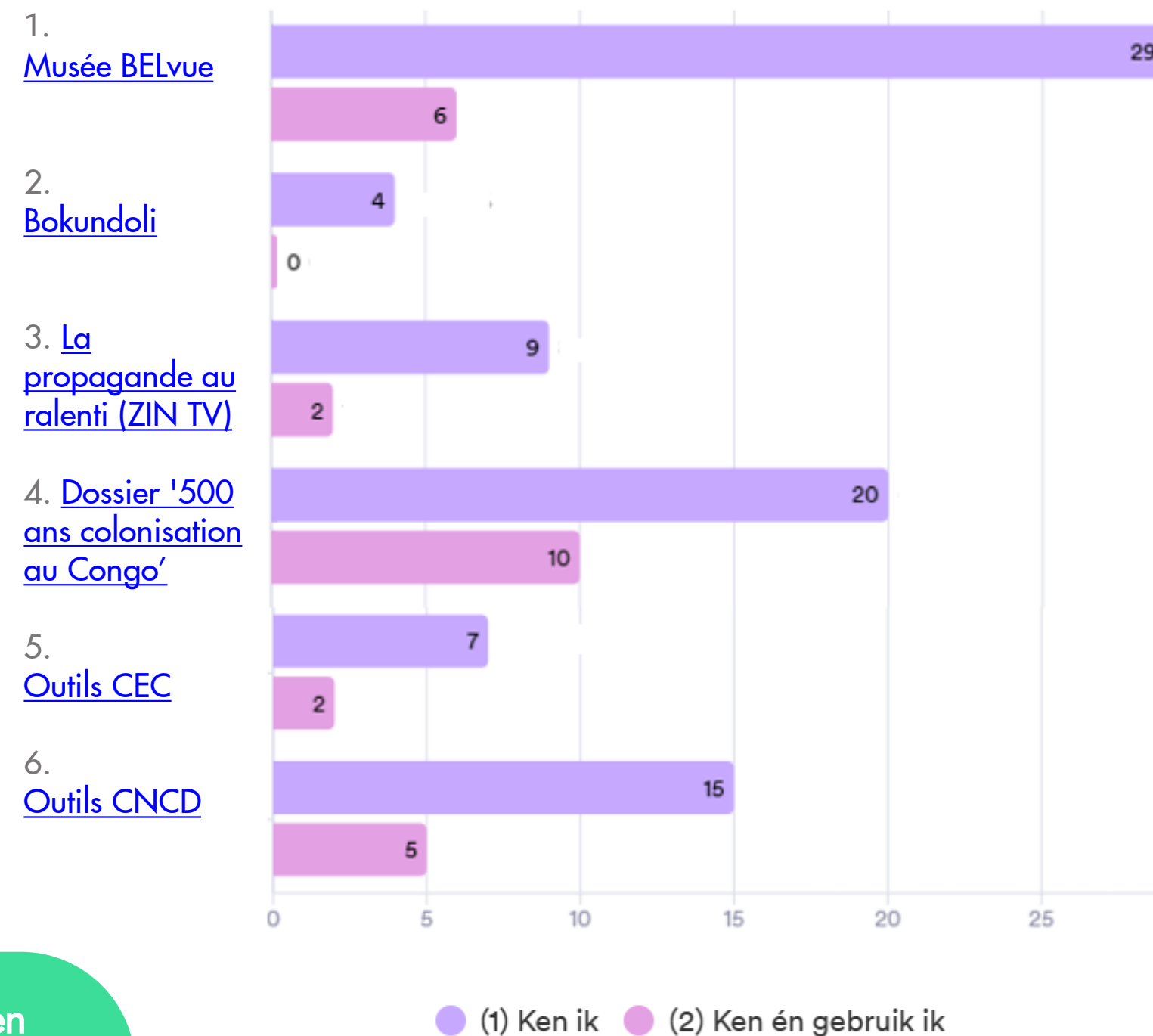
⑤ Online lesmateriaal

Welke van de volgende online platformen of lespakketten over (de)kolonisering kent u of gebruikt u?

Grote variatie in bekendheid en gebruik van bestaand online educatief materiaal over (de)kolonisering.

Nood aan centrale educatieve databank?

FR
n = 39



NODEN

- ① Leerlingen
- ② Leerkrachten
- ③ Activerend leren

Foto uit personeelsdossier Paul Panda Farnana (1888-1930)
(ARA2, Ministerie van Koloniën, Moederlands bestuur, Dienst
Afrika-personeel, Métropole, individueel dossier)



- ①
- ②
- ③

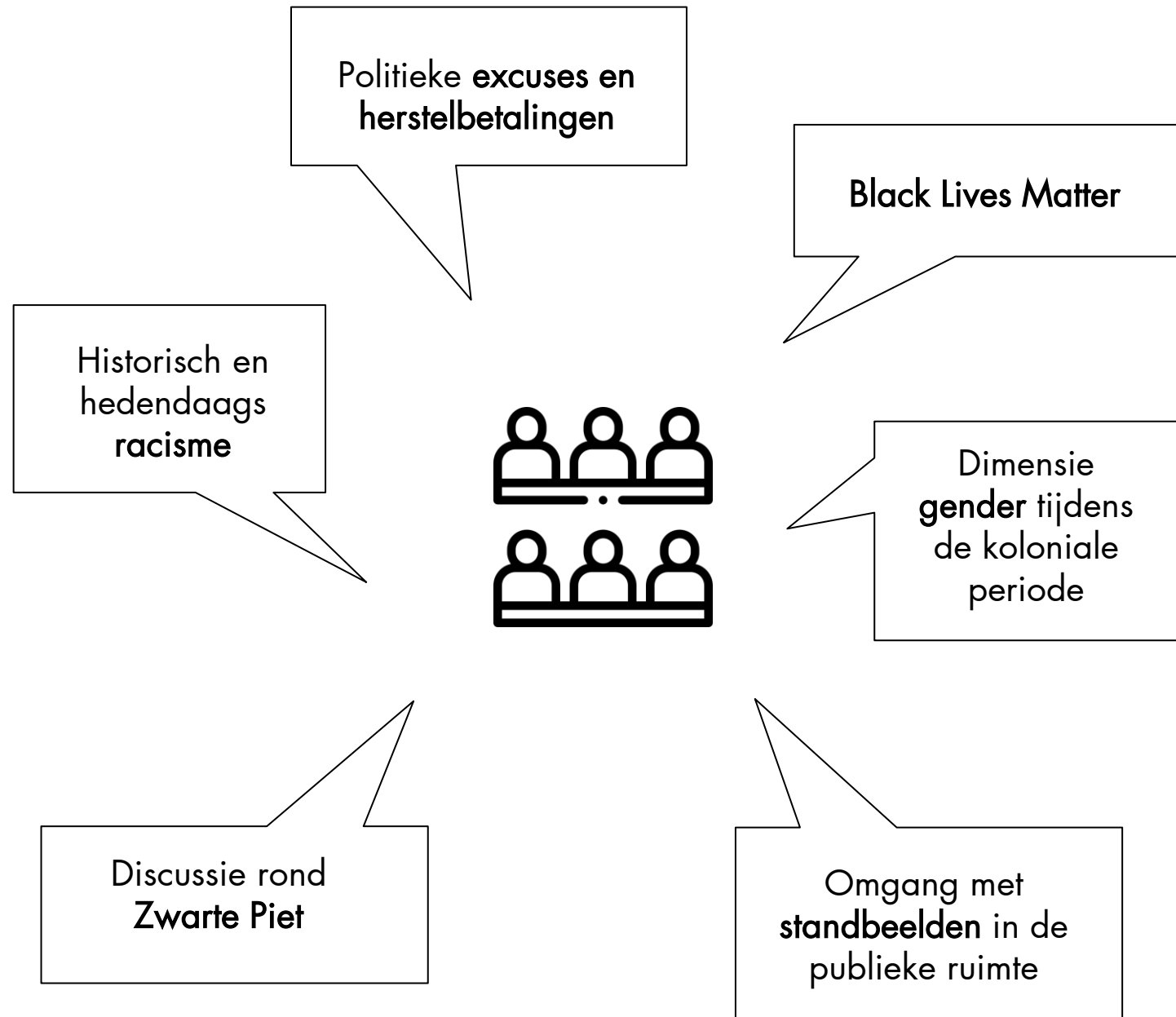
Leerlingen

Leerkrachten

Activerend leren

ICATS.
L'Ecole d'Haute Agriculture et d'Agri-
cabilité toujours Spécial de Cul-
des de l'Enseignement Supérieur
coloniale de France.

NL

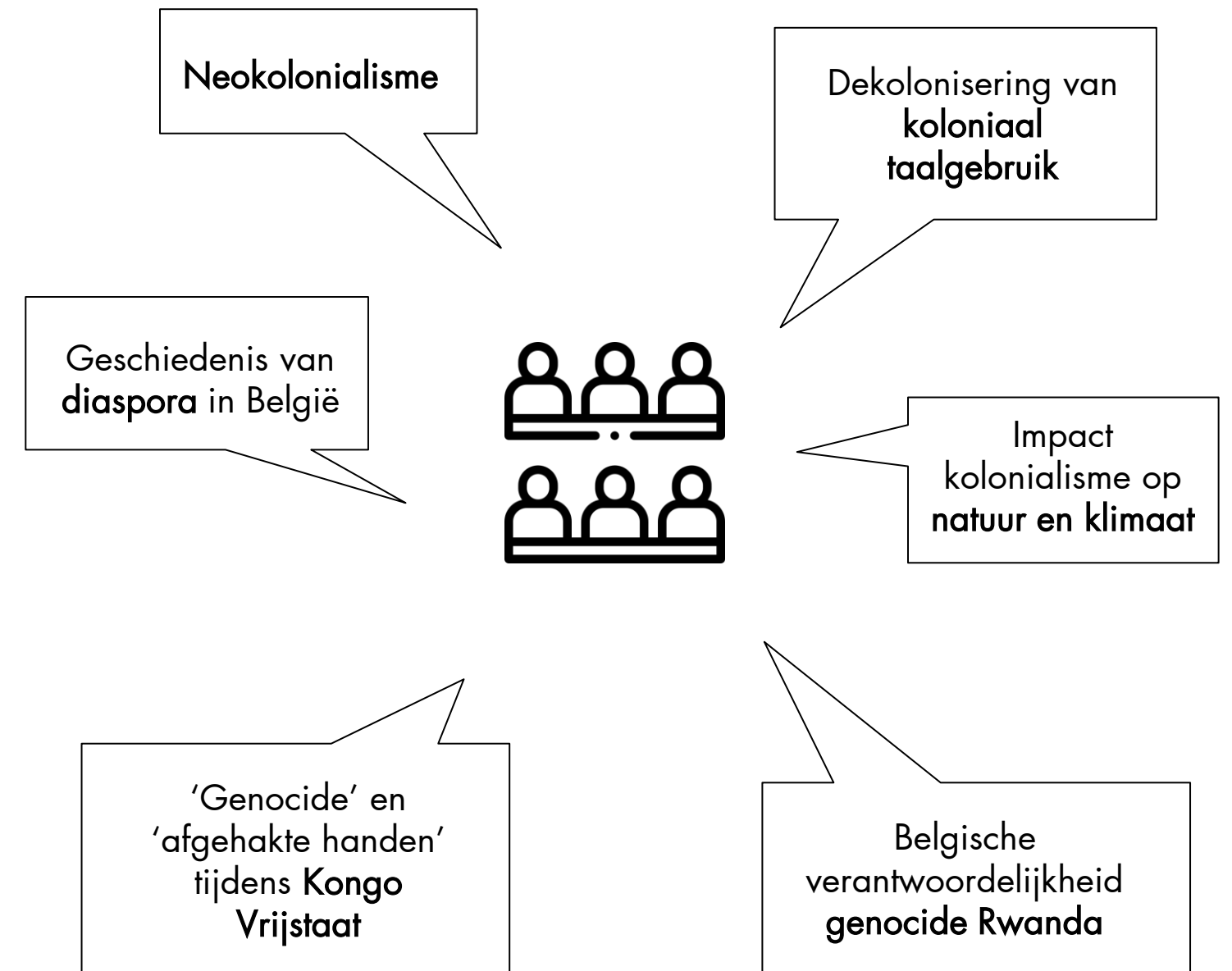


NODEN

① Leerlingen

Welke vragen of thema's houden uw leerlingen sterk bezig of brengen zij zelf aan bod in de les ?

FR



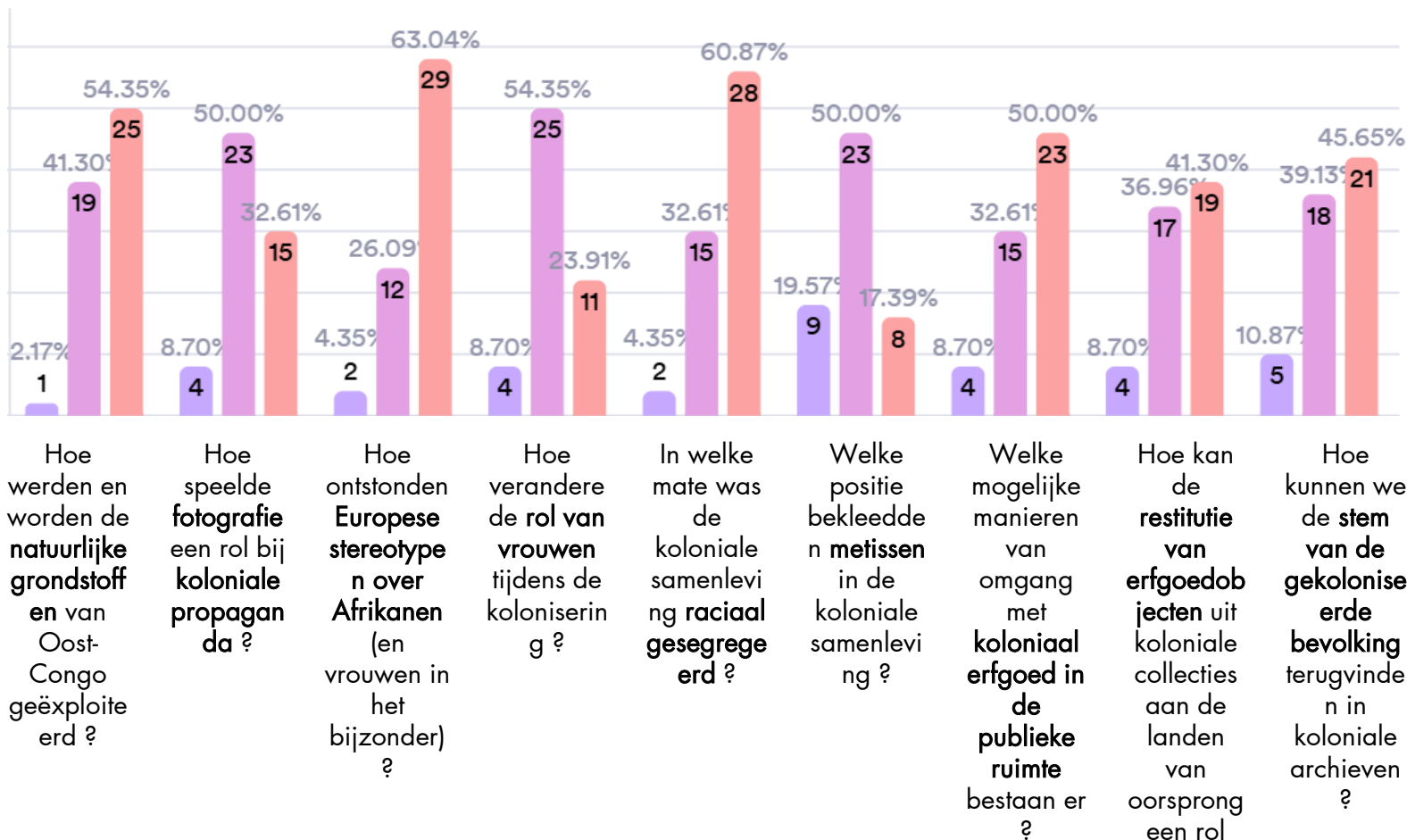
Deel III: NODEN



Plattegrond Elisabethstad, ca. 1947 (ARA2, Ministerie van Koloniën, Cartotheek, voorlopig nr. 809)

NL
n = 46

● Minder relevant ● Relevant ● Zeer relevant



Meest relevant

1. Europese stereotypen over Afrikanen
2. Raciale segregatie
3. Grondstoffen Oost-Congo
4. Koloniaal erfgoed publieke ruimte

NODEN

②

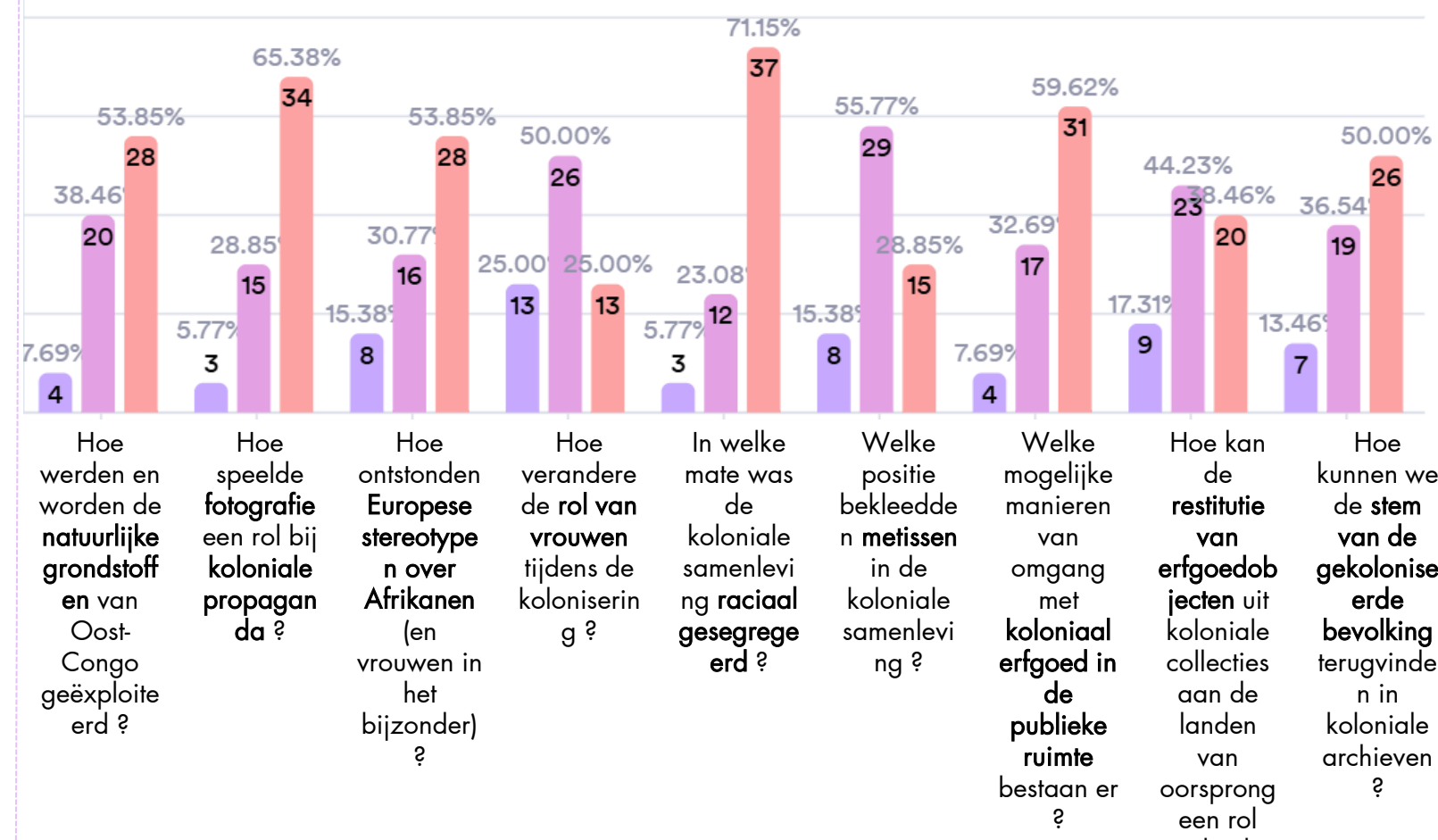
Leerkrachten

Colonial Sources ontwikkelt online toolboxes met archiefbronnen. Deze lessen vertrekken van veelgestelde vragen over (de)kolonisering.

Welke vragen lijken u het meest relevant?

FR
n = 52

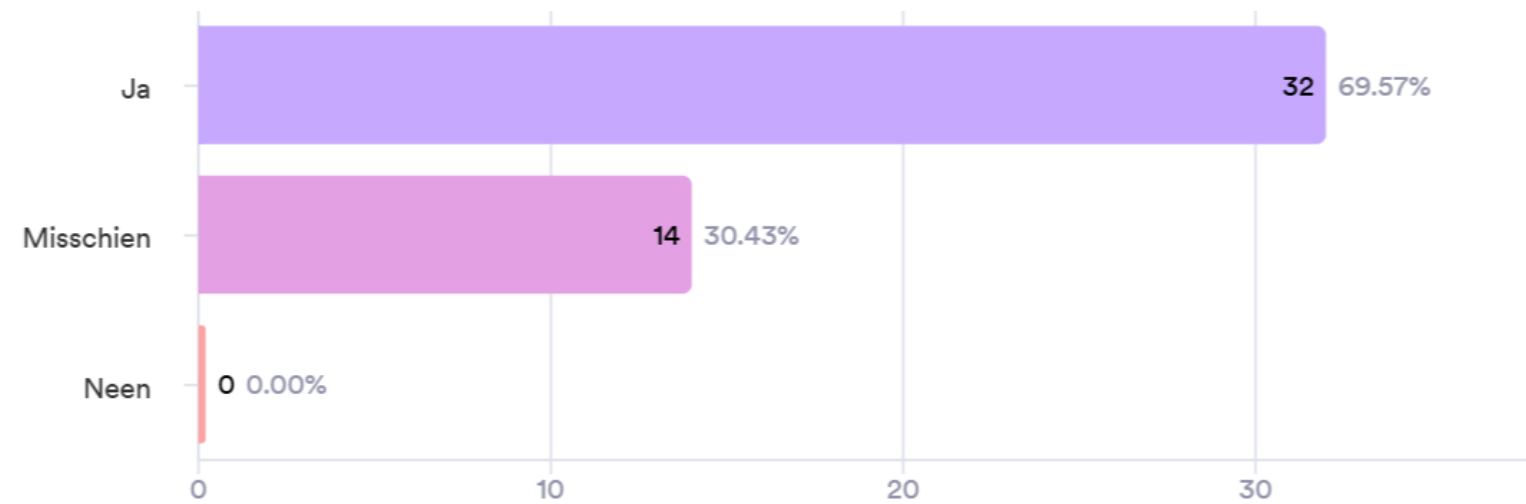
● Minder relevant ● Relevant ● Zeer relevant



Meest relevant

1. Raciale segregatie
2. Fotografie en propaganda
3. Koloniaal erfgoed publieke ruimte
4. Grondstoffen Oost-Congo

NL
n = 46



Het vergt enorm veel tijd om zelf relevante bronnen met context erbij te zoeken.

Bronnen zoeken, vinden, verwerken en hier relevante vragen rond formuleren is zeer tijdrovend.

Ik wil mijn lessen jaarlijks kunnen variëren.



Kans om actief met bronnen aan het werk te gaan, i.p.v. een 'gewone les'.

Ik heb nu weinig toegang tot divers bronnenmateriaal.

Het leert leerlingen niet enkel wat er in het verleden gebeurde, maar ook hoe geschiedschrijving in zijn werk gaat.

NODEN

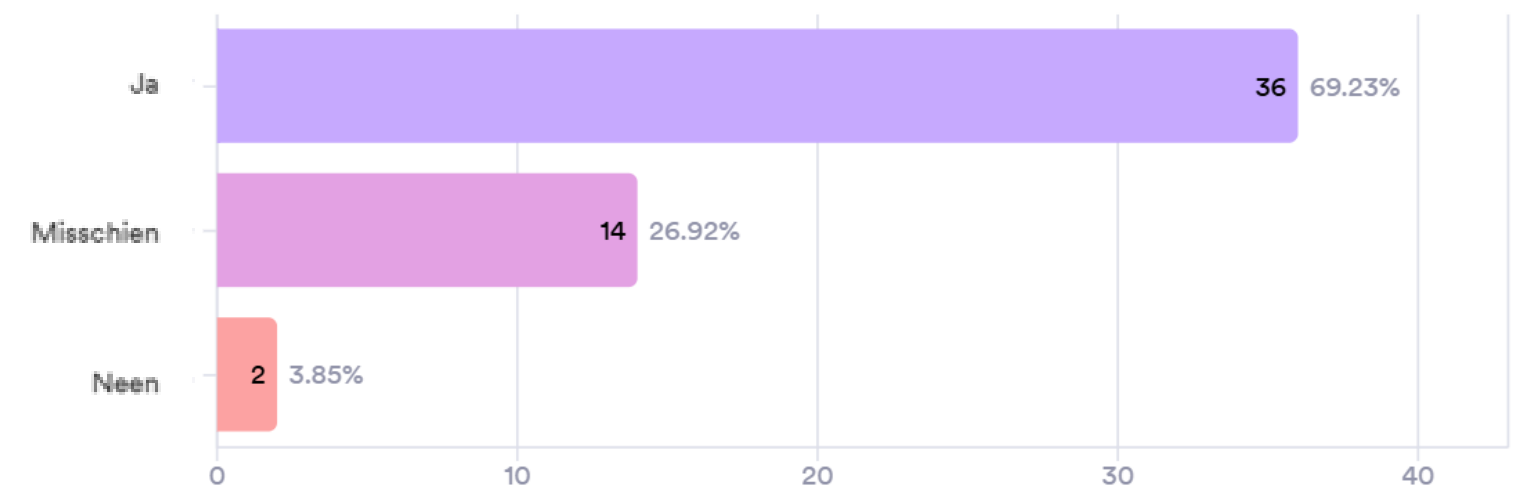
② Leerkrachten

Zou u zo'n online toolbox op basis van archiefbronnen gebruiken in uw lessen ?

Meerderheid leerkrachten bereid online lesmateriaal met archiefbronnen te gebruiken.

Waarom zou u dit lesmateriaal gebruiken?
Wat lijkt u de meerwaarde ?

FR
n = 52



Mijn kennis ter zake is onvoldoende.

Leerlingen het belang laten inzien van het bestuderen van historische bronnen om het verleden te begrijpen.

Minder gekende bronnen die niet in handboeken staan zijn altijd welkom.

Ik wil meer bronnen vanuit het perspectief van de gekoloniseerde bevolking.



Ik wil nieuwe thema's en bronnen voor mijn lessen.

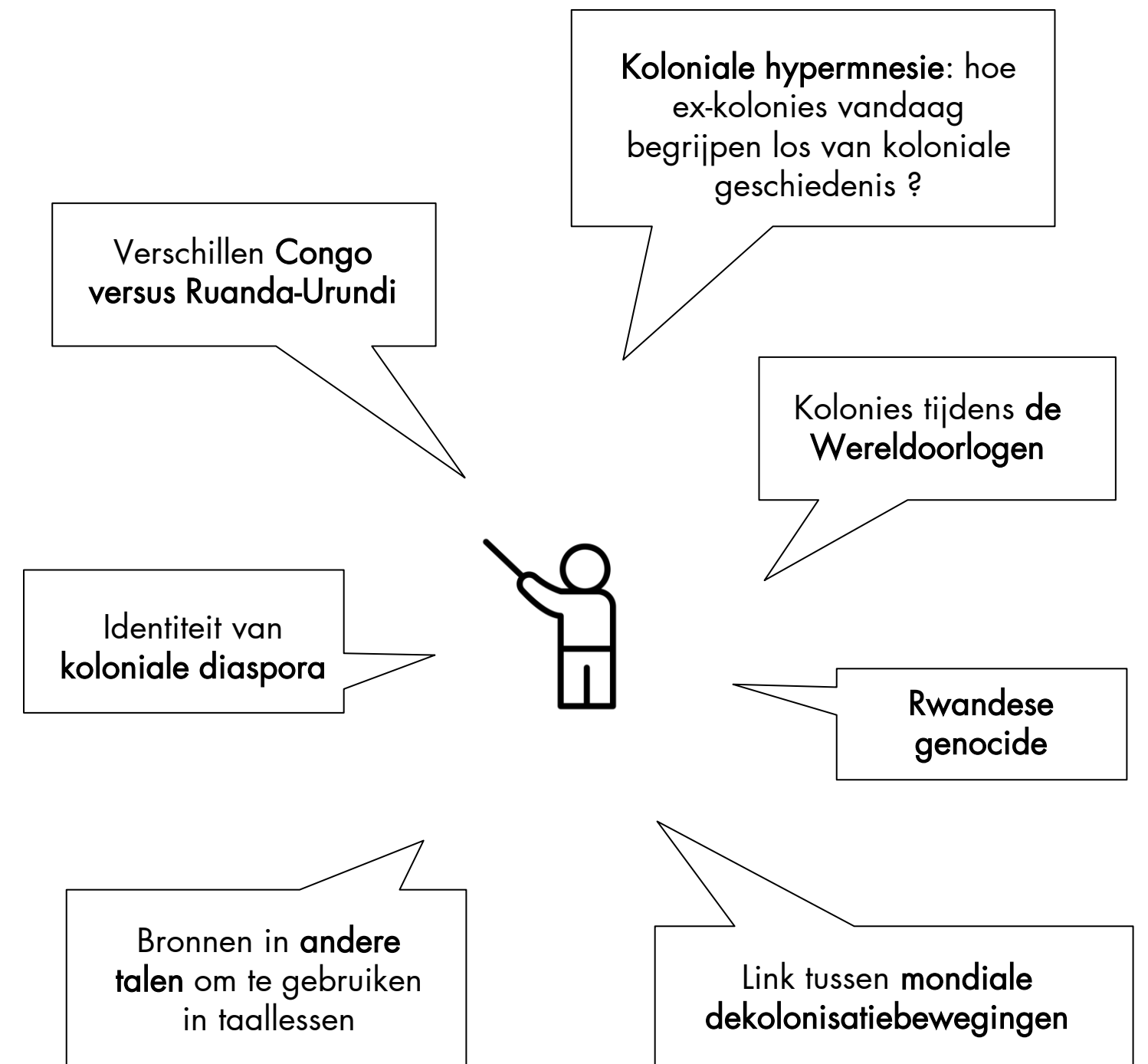
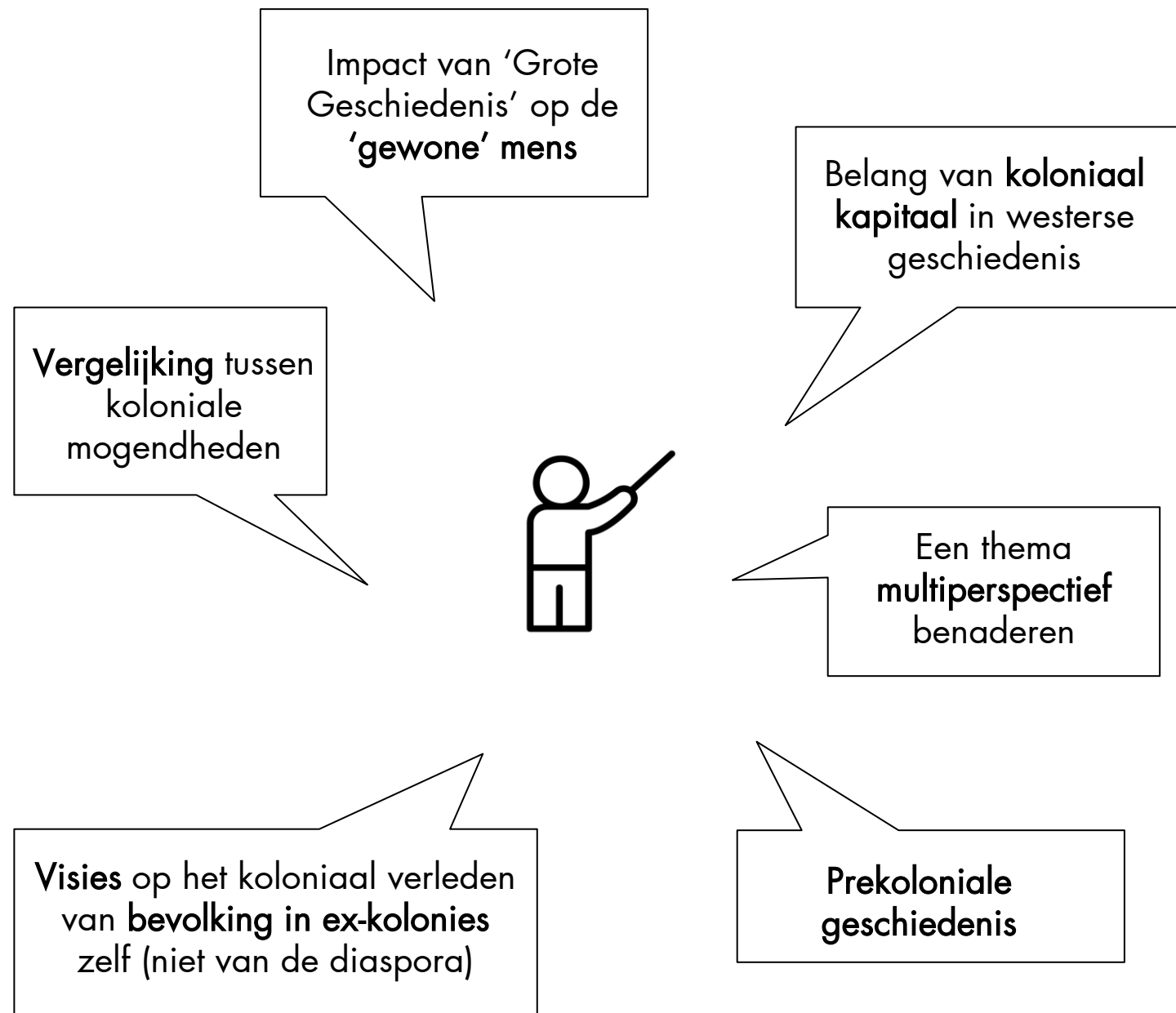
Betrouwbare info op één plaats.

Ik heb zelf geen tijd voor een archiefbezoek.

NODEN

② Leerkrachten

Welke andere
thema's of
invalshoeken zou u
als lesgever graag
behandeld zien in
zo'n online
lespakket ?

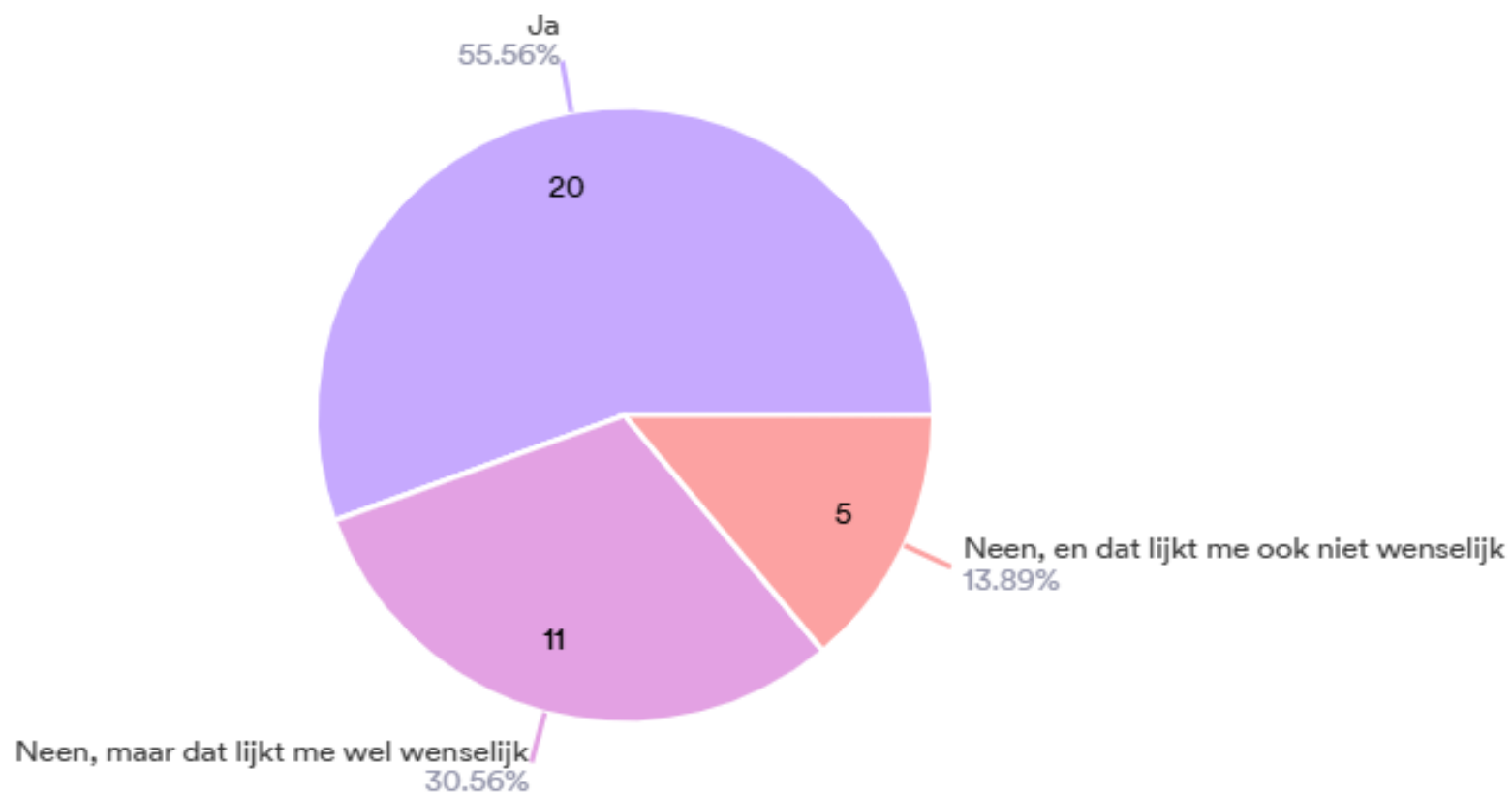




- ① Leerlingen
- ② Leerkrachten
- ③ Activerend leren

Tienermeisjes in het Save-Instituut voor metissen in Ruanda-Urundi, 1949. (KMMA Tervuren, 12018.5.22-77, foto J. Mulders (Inforcongo))

n = 36



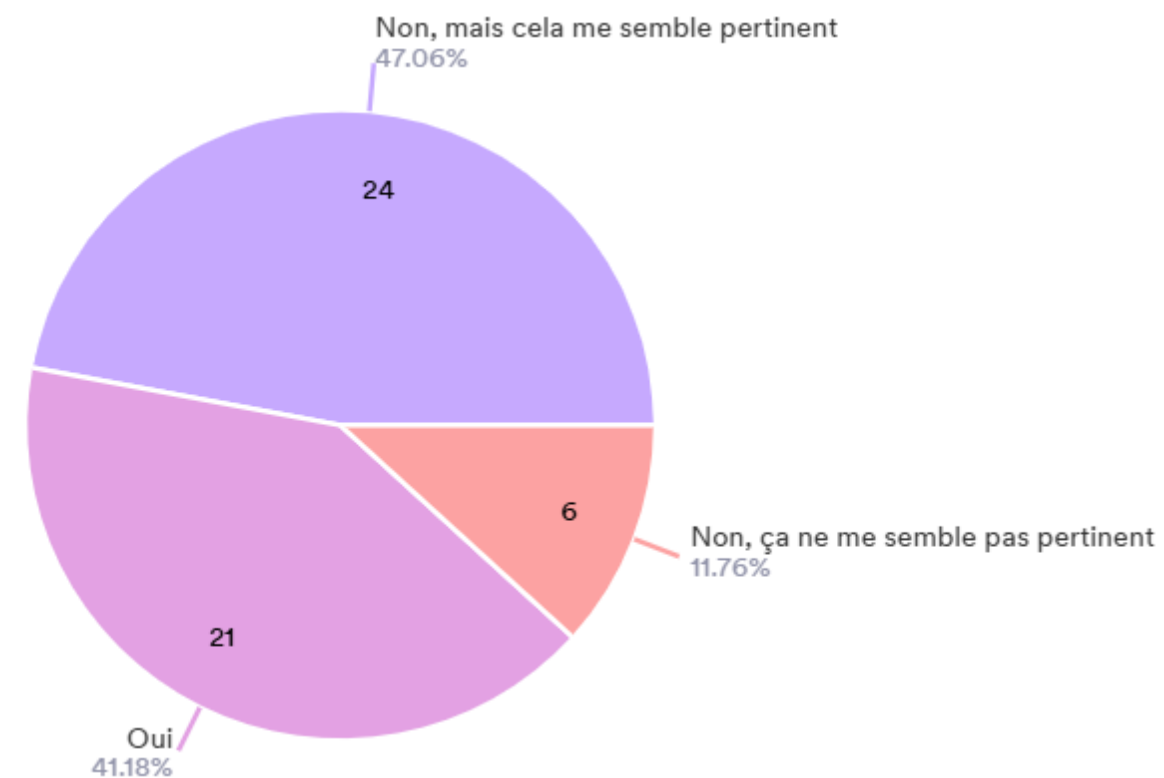
NODEN

3

Activerend leren

Geeft of gaf u uw leerlingen een opdracht (individueel of groep) over (de)kolonisering ?

n = 51



Voorkeur bij leerkrachten voor activerend leren rond (de)kolonisering

Welke opdracht geeft of gaf u uw leerlingen ?



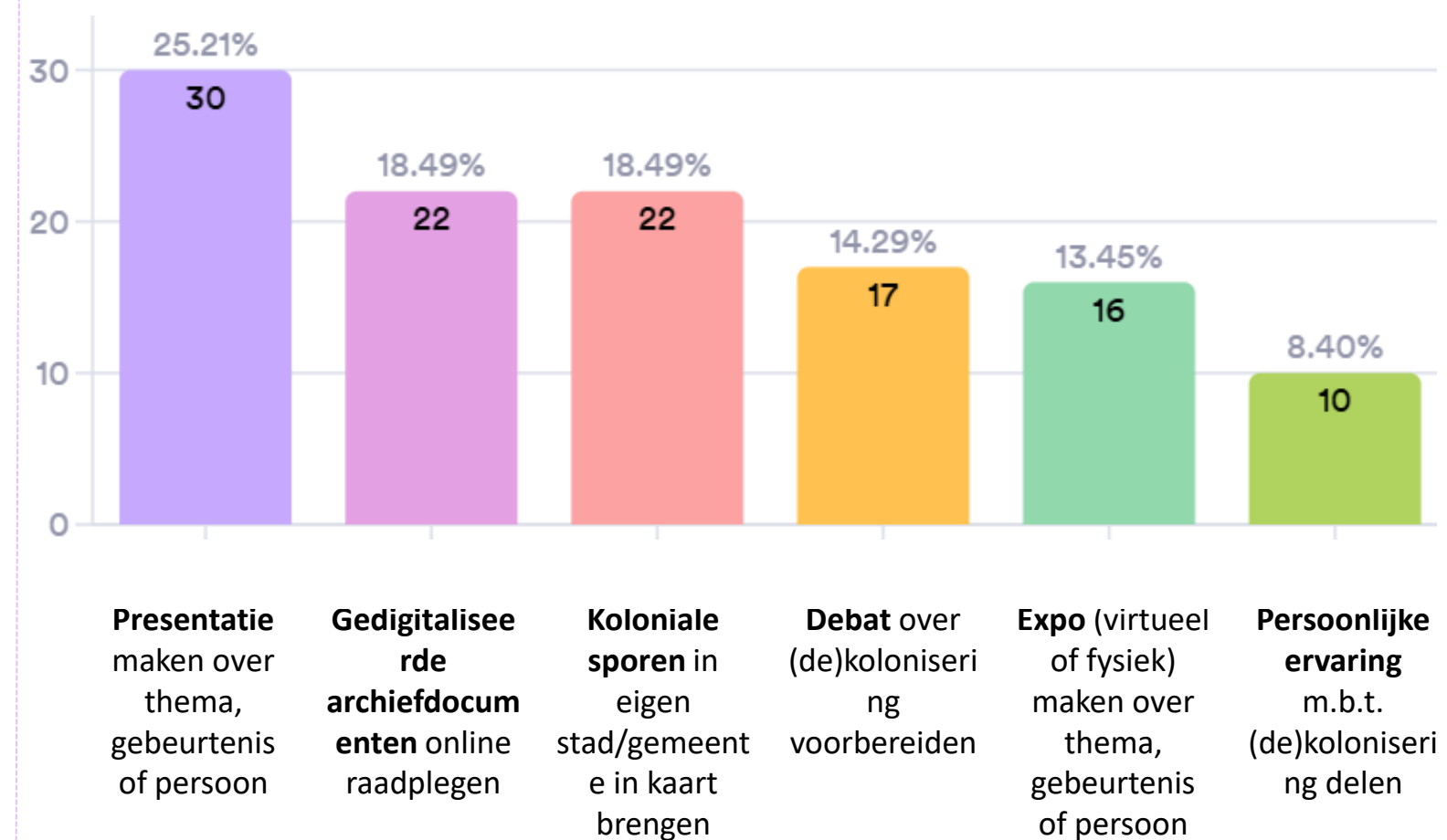
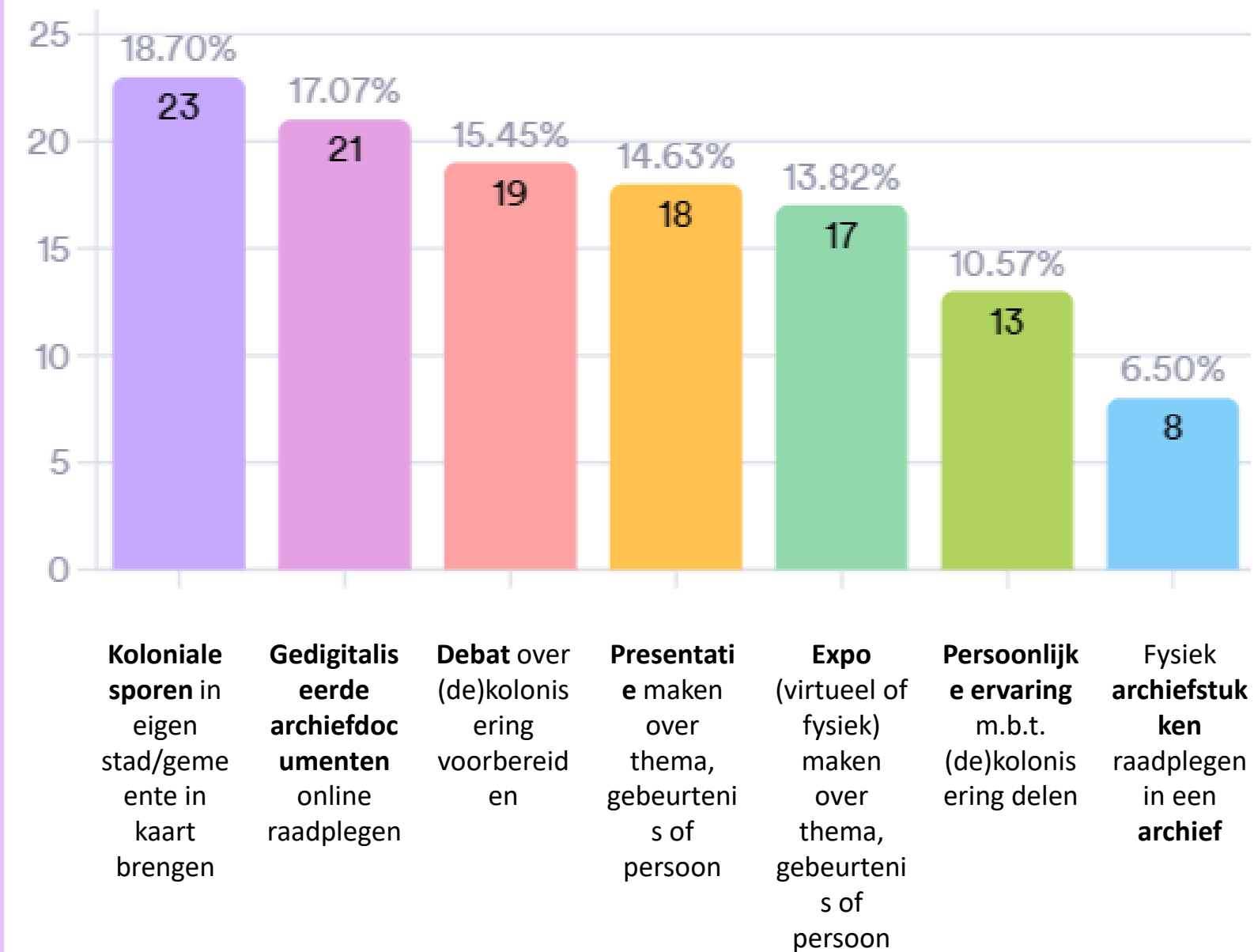
NL
n = 33
 123 antw.

NODEN

③ Activerend leren

FR
n = 45
 119 antw.

Welk type opdracht lijkt u motiverend voor uw leerlingen ?





www.colonialsources.be



COLONIAL SOURCES



Contact

Berengere.Piret@arch.be

Dieter.Van.Hassel@africamuseum.be

Ines.Glogowski@arch.be

Davy.Verbeke@arch.be